VI 122
19

DE

OFFICIER VAN GEZONDHEID

VAN HET

NEDERLANDSCH INDISCH LEGER

EN ZIJN OPLEIDING

AAN DE

KWEEKSCHOOL VOOR MILITAIRE GENEESKUNDIGEN

TE UTRECHT,

DOOR

E. W. A. LUDEKING,

Officier van Gezondheid der eerste klasse van het Nederlandsch Indisch Leger.

UTRECHT,
W. F. DANNENFELSER.
1868.

LEMBAGA KEBUDAJAAN
INDONESIA

VI-122

BAT. GENOOTSCHAP VAN K. E. W.

58 Hal

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal : 30-06-2010
Nomor Induk : 771/PN-MUSEUM/2010
BiB - ID : 804160
ITEM - ID : 21212416
Asal : Museum Pusat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VI - 122

DE

OFFICIER VAN GEZONDHEID

VAN HET

NEDERLANDSCH INDISCH LEGER

EN ZIJN OPLEIDING

AAN DE

KWEEKSCHOOL VOOR MILITAIRE GENEESKUNDIGEN

TE UTRECHT.

DOOR

E. W. A. LUDEKING,

Officier van Gezondheid der eerste klasse van het Nederlandsch Indisch Leger.

UTRECHT,
W. F. DANNENFELSER.
1868.

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.E.N.W.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Aan

Regering en Volksvertegenwoordiging!

Tua res agitur.

In het zoo uitgebreid gebied van Nederlandsch Oost-Indie wordt in de behoeften aan geneeskundige hulp voorzien door een onbepaald getal civiele geneesheeren, en een beperkt, bij formatie vastgesteld, corps officieren van gezondheid. De Europeesche maatschappij aldaar, het leger, de bevolking, enz. eischen en behoeven die hulp in niet geringe mate. De dure zedelijke verplichting der Regering, en niet minder hare stoffelijke belangen, vorderen gebiedend, die hulp, niet alleen op voldoende schaal, maar, wat niet minder zwaar weegt, op de best mogelijke wijze te doen verleenen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Bekwame geneesheeren, in den vollen zin des woords, zijn voor Indie eene onvoorwaardelijke behoefte. Dit nader te betoogen zal overbodig zijn, indien men zich slechts voorstelt, wat in Indie de eigenlijke werkkring van den geneesheer uitmaakt, wat van hem wordt gevorderd en waaraan hij moet voldoen; een werkkring die wel op Java voor een niet onbelangrijk deel door civiele geneesheeren wordt vervuld, maar op de buitenbezittingen, *Sumatra*, *Borneo*, *Timor*, *Molukko's*, *Celebes*, enz. UITSLUITEND op den officier van gezondheid terugvalt. Behalve zijne eigenlijke taak wordt hem aldaar de vervulling opgelegd van diensten, die tot de werkzaamheden van den civielen geneesheer behooren; hij heeft zorg te dragen, aan die dubbele verpligting naar behooren te voldoen; civiel of militair maakt geen verschil. Hij verleent hulp aan de zieken van het garnizoen, het Europeesch personeel, verder aan zieke vrouwen, kinderen, aan de bevolking in epidemiën, bannelingen en gevangenen; is belast met de vaccine, de visitatie der prostituées, enz. Aan het kraambed, met al den aankleve van dien, wordt hij zeer dikwijls te hulp geroepen.

Hij treedt op voor alles en *alleen* (ook als apotheker); zijn *rang* is geen beletsel voor het waarnemen van al die pligten. Vele officieren van gezondheid der 3de klasse hebben die te vervullen, meermalen na een zeer kort verblijf in Indie, en op plaatsen waar zij zich ver en afgescheiden van een raadsman of medehulp bevinden, of dezen tot zich te roepen tot de volstrekte onmogelijkheden behoort.

De werkkring moge niet altijd zoo veelomvattend zijn als ik zoo even aanteekende, de hoofdzaak er van blijft toch regel, dat is: de officier van gezondheid is geneesheer voor het garnizoen en het Europeesch personeel, de tot beiden behoorende vrouwen en kinderen, de bevolking, enz. Heeft de officier van gezondheid deze pligten te vervullen, de maat-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

schappij regt en aanspraak op goede hulp, gebieden staatsbelang en zedelijkheid hiervoor zorg te dragen, en de zaak niet tot eene geldkwestie te verlagen, dan is geen verder betoog noodig, dat de officier van gezondheid van het N. I. leger, meer de aandacht verdient dan hem die tot nu toe geschonken werd, door het hem toevertrouwd zijn van zoo gewigtige belangen van maatschappij en staat, in één woord als vertegenwoordiger van een groot publiek belang. Kennen wij den werkkring, dan volgt de definitie van zelve, hoedanig of wat die officier van gezondheid moet wezen: namelijk genees-, heel- en verloskundige, in den ruimst mogelijken zin. Voeg daarbij zelfstandigheid, kennis van Indische ziekten, het Maleisch en de in Indie vigeerende bepalingen en reglementen, en — als het laatst genoemde niet het minst gewigtige — voorliefde voor zijn werkkring. Ik vrees geen tegenspraak, als ik beweer, dat de Indische officier van gezondheid, aan deze vereischten —zij het ook niet voor allen in gelijke mate —onvoorwaardelijk moet beantvoorden, en, dit vooropgesteldzijnde, naderen wij tot het essentieele van het vraagstuk: de *vorming van dien toekomstigen officier van gezondheid.* Kan de tot nu toe gevolgde weg den toets eener onpartijdige beoordeeling doorstaan? Geeft hij voldoenden waarborg, dat de pligtmatige behartiging der bovengenoemde belangen van maatschappij en staat, als verzekerd kan worden aangenomen? Geschiedt de opleiding en vorming van dien officier zoodanig, dat men met gerustheid kan aannemen of bewe-ren, dat hij aan zijne bestemming zal *kunnen* voldoen? en *zijn* belang niet wordt achtergesteld?

Zoo neen! waarom niet? Hoe zal men dan op eene andere wijze tot het doel geraken, en zal ook zijne latere positie in Indie niet een voorname hinderpaal zijn, die dringend noodige verbeteringen, onmogelijk maakt? De *vorming* en de *toekomst* van den Indischen officier

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van gezondheid stellen ieder voor zich een afzonderlijk, gewigtig vraagstuk daar.

Ik zal ze dan ook afzonderlijk behandelen.

De *vorming*, zooals men weet, geschiedt aan de kweekschool voor militaire geneeskundigen te Utrecht, in verbinding met het Rijks hospitaal. Opgerigt als ik mij niet vergis in 1844, ving eerst in 1847 de opleiding aan van officieren van gezondheid voor N. I., later nog voor W. Indie. Behalve een enkele, die zoogenaamd overging, was tot dien tijd het corps officieren van gezondheid aldaar geheel vreemd aan de kweekschool. Daarna heeft zij een aanzienlijk getal geneesheeren aan Indie geleverd en gaat daarmede nog steeds voort.

Ik zoude niet de eerste, en nog minder de eenige zijn, als ik de voldoendheid van deze kweekschool in het algemeen en voor Indie in het bijzonder betwijfelde, maar schooner gelegenheid om tot eene overtuiging te geraken en die openlijk uit te spreken, kon ik niet verlangen dan door den eerst sedert kort mij bekend geworden strijd, tusschen den hoogleeraar Dr. F. C. Donders en de leeraren Dr. Fles en Dr. van den Broek, ongeveer een jaar geleden, over die inrigting gevoerd en door de, in de laatste dagen, in dagbladen verspreide geruchten van *verplaatsing*, der kweekschool.

Het moge bevreemding wekken dat aan dien strijd geen enkel lid van het corps Indische officieren van gezondheid, óf, uit eigen beweging, óf daartoe geroepen deelnam, hij heeft daardoor te minder van zijne kracht verloren, en dewijl het juist de voor Indie bestemde officier van gezondheid is, die door Dr. Fles in het brandpunt zijner wederlegging geplaatst is, zal ik zoo vrij zijn mijne meening naast de zijne te stellen.

Mij, wat betreft het onvoldoende der kweekschool, geheel plaatsende aan de zijde van den Hoogleeraar Donders, ben ik Dr. Fles dank schuldig, dat hij juist

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

in zijne wederlegging, mij de krachtigste argumenten aan de hand heeft gegeven, om mij, meer dan ooit, met de inzigten van Prof. Donders te vereenigen: waar ik wellig twijfelde heeft Dr. Fles mijne overtuiging gevestigd. Ik kan dat niet beter bewijzen, dan door terug te komen op de hoofdpunten van dien strijd, nedergelegd in brochure's die ik bekend acht. — Ik zal zoodoende de gelegenheid hebben in het licht te stellen, in hoeverre de vorming van den officier van gezondheid, al of niet geschiedt, volgens de daarvoor noodig te achten eischen. Het betoog van Prof. Donders is bondig, klaar en in zuivere volgorde gesteld. Het getuigt van zijn helder hoofd en innige overtuiging.

De «kritische toets» van dat betoog door Dr. Fles is, in verband tot den aanval, zoo onzamenhangend, dat het bijna onmogelijk is betoog en wederlegging op den voet te volgen.

Intusschen, wat zegt de Hoogleeraar Donders?

«Artikel 2 der nieuwe geneeskundige wet, luidt dat «tot officieren van gezondheid worden benoemd, alleen «zij, die volgens de wet bevoegd zijn «tot uitoefening «der geneeskunst in haren geheelen omvang», dat is, «zij moeten zijn, *genees- heel- en verloskundigen.*

«Zal de kweekschool voortaan ook genoegzame gele-«genheid aanbieden tot praktisch onderwijs, omtrent «ziekten van vrouwen en kinderen, kraambed enz., dan «zullen daartoe buitengewone onkosten worden vereischt. — «Is die kweekschool niet reeds overbodig, en nutteloze «weelde in eene Stad, waar van Staatswege hooger «onderwijs in de natuur- en geneeskundige wetenschap-«pen wordt gegeven, te meer nog zouden die onkosten «te veroordeelen zijn, voor bedoelde kraam- en zieken-«zalen, waarin het akademisch ziekenhuis kan voorzien.

«De kweekschool is nadeelig voor de dienst bij het «leger, omdat de beste en meest wetenschappelijke

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

«officieren van gezondheid aan hun eigenlijken werk-«kring onttrokken, en zoodoende voor dezen ongeschikt «worden.

«Zij is onzeker in hare uitkomsten, wijl zij, onder de «nieuwe geneeskundige wet, geen waarborg meer geeft, «in de behoefte van het leger te kunnen voorzien, en «de zekerheid vervalt, die vroeger zoo gemakkelijk in «eene afzonderlijke school werd gevonden.

«Staan tegenover deze gewichtige bedenkingen groote «voordeelen? Neen geene, althans die buiten eene op «zich zelf staande kweekschool niet even goed zouden «zijn te verwezenlijken, met name, de bijzondere vakken «die alleen voor den militairen geneesheer van gewicht «zijn. In dien zin behoeft het onderwijs slechts *suppletoir* «te zijn aan een militair hospitaal, hier de centrale «inrichting van dien aard.»

Tot zoover de Hoogleeraar Donders wat de gebreken betreft: de wijze, waarop deze te verhelpen zijn, behandelen wij later. De eerste vraag is: Zijn deze bedenkingen juist? Zoo ja, dan is het doodvonnis der kweekschool geveld. Zoo neen, dan zal dat moeten blijken uit de wederleggingen door de Drs. Fles en van den Broek, beiden leeraren aan de kweekschool. Van wie eerder of beter kan men verwachten, dat de handschoen worde opgenomen, zoo stout en openlijk in het strijdperk geworpen? Als hunne verdediging schipbreuk lijdt, moet de kweekschool als verloren beschouwd worden.

Hooren wij dus eerst de kritische toets van Dr. Fles.

Het eerste, en ik voeg er bij het voornaamste punt van den aanval, is de vraag: kan en zal men voortgaan den toekomstigen officier van gezondheid en *arts* aan die kweekschool te vormen? *Neen!* De kweekschool wordt dus onmoodig en overbodig, als bijzondere instelling van onderwijs. Het is onloochenbaar, dat het vraagstuk duidelijk is gesteld, maar al dadelijk trekt het de aan-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dacht, hoe Dr. Fles zich op een geheel ander standpunt plaatst — een, standpunt evenzeer van hoog gewigt — maar toch geheel verschillend van dat waarvan de aanval uitging. Hij stelt op den voorgrond, de *noodzakelijkheid der kweekschool om te voorzien in de dringende behoefte aan officieren van gezondheid voor N. Indië.* Het kardinale punt, namelijk, de noodzakelijkheid dat de toekomstige officier van gezondheid *arts* zij, vermeent hij te ontzenuwen door de verklaring: «*daarbij moeten wij wel «bedenken, dat de wet alleen geldt voor het rijk en niet «voor de overzeesche bezittingen.*» Dit is volkomen juist, maar niet in den geest als hij zou willen doen voorkomen, namelijk dat de wet alleen geldt voor officieren van gezondheid voor het leger hier te lande, en *niet* voor die in de koloniën. De wet spreekt van *benoeming.* Die *benoeming* geschiedt hier te lande, waar de wet van kracht is. Of de benoemde *bestemd* is voor het Leger, Marine, Oost of West is eene bijzaak.

Men kan alleen zeggen, dat eene wet, zoolang zij niet uitdrukkelijk op de koloniën van toepassing verklaard is, dáár niet van kracht is: dat is in casu: voor iemand *in* Indië tot officier van gezondheid benoemd wordende, is *arts zijn* — zooals die wet dat voorschrijft — *geen* vereischte. — Ik acht iedere andere lezing onmogelijk, en de Hoogleeraar Donders dwaalt, volgens mijn gevoelen, evenzeer door later te zeggen: «de wet, niet uitdrukkelijk «van toepassing verklaard op de benoeming der officie«ren van gezondheid van het Indische leger, *verbiedt «dus niet,* in betrekking tot deze, het voor Nederland «gewraakte stelsel te volgen.» Juist door hare negatieve beteekenis, moet men die toepassing als verpligtend beschouwen, of is iets geoorloofd omdat eene wet het *niet verbiedt?* Hier spreekt zij van *den* officier van gezondheid: de *bestemming* laat zij, en zeer te regt, geheel buiten beschouwing.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ik beweer dus, dat de *benoeming* van een officier van gezondheid *hier* te lande, om het even werwaarts bestemd, niet kan geschieden zonder dat door den te benoemene aan artikel 2 der meer bedoelde wet voldaan is. De officier van gezondheid, *bestemd* voor de dienst in Oost-Indië, kan en mag dus daaraan *niet* worden onttrokken. De wet spreekt van zijne *benoeming*, niets meer. Maar er is meer!

Wanneer Dr. Fles zijne lezing ingang zoude willen doen vinden, in het belang der Regering «*die kundige mannen wil, en hen honoreert als intelligente werklieden*, pag. 18; *die jongelieden vangt door hooge toelagen, om ze daarna voor vijftien jaren te verbinden*, pag. 19; *die het eigenlijk te doen is om op de goedkoopste wijze te voorzien in voortdurend gebrek, en al den aankleve van dien, aan officieren van gezondheid in N. Indië* enz.» dan stel ik, als officier van gezondheid van het N. I. leger, de vraag, of het waardig is, aan dat alles, door zijne openlijke afkeuring gebrandmerkt, te gemoet te willen komen; of het waardig is, in dat gebrek te willen voorzien *omdat* er gebrek is, zonder zich rekenschap te geven van de groote verantwoordelijkheid omtrent het *hoe*, — en daarbij een weg te willen doen betreden, die aan de Regering regtmatige gronden van twijfel moest openen, of de voor Indie bestemde officier van gezondheid, op zoodanige wijze gevormd, geschikt kan geoordeeld worden voor de taak die hem wacht —?

Dat er gebrek bestaat verdient ernstige overweging en voorziening. Maar de wijze *waarop*, moet op den voorgrond staan en getoetst worden aan de eischen, waaraan voldaan moet worden. De werkkring van den Indischen officier van gezondheid heb ik hiervoren omschreven; zoomede de bekwaamheden die hij noodig heeft. Veel meer dan bij het leger hier te lande —waar men zoo ligtelijk hulp van anderen heeft —moeten die bekwaamheden

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI
REPUBLIK INDONESIA

den Indischen geneesheer eigen zijn. Zijn werkkring is ruimer, zijne verantwoordelijkheid grooter; de belangen hem toevertrouwd zijn veelzijdiger en gewigtiger, zijne isolering en zijn gebrek aan hulpmiddelen maken somwijlen voor het oogenblik hem hulpeloos... en toch wordt hij geroepen tot uitoefening der geneeskunst in haren geheelen omvang....!

In de *wijze*, waarop hij zijne taak vervult, staan gewigtige belangen der maatschappij, de vervulling eener zedelijke verpligting en der roeping van de Regering op het spel.... Het is eene eerste pligt te zorgen, dat die wijze zoo volkomen en goed mogelijk zij; de waarborgen, daarvoor noodig, geeft artikel 2 der nieuwe geneeskundige wet. En nu zou Dr. Fles een weg willen inslaan die er toe leidde, om dat artikel te ontduiken, die belangen toe te vertrouwen aan-, en het corps officieren van gezondheid in Indie aan te vullen met geneesheeren, die, wat bekwaamheid betreft, den toets der vergelijking niet zouden kunnen doorstaan met hunne Nederlandsche ambtsbroeders?

Ik zoude veeleer in het waarachtig belang der Regering, haar in dringende overweging willen geven, bij mogelijke herziening der wet of uitligting van het bedoeld artikel, de maatregelen te treffen, die bewerken kunnen dat de toekomstige officier van gezondheid voor N. Indië *nimmer minder bekwaamheden bezit, dan die de nieuwe wet van hem als arts eischt.* Zij zijn reeds sedert onheugelijke jaren voor hem eene conditio sine qua non, eene stilzwijgende, onbeschreven verpligting.

En toch, wat zag men gebeuren?

De daad volgde op het woord. Een aspirant van een der klinische scholen, afgewezen op het staatsexamen door eene kommissie, waarin Dr. Fles zitting had, en eenige weken later bevorderd tot officier van gezondheid

voor N. Indie, door eene andere kommissie, waarin Dr. Fles ook zitting had!

Prof. Donders, hierop wijzende, beroept zich omtrent het al of niet geoorloofde ten dezen op de zedelijkheid. En wat antwoordt Dr. Fles?

«De Regering heeft reeds de onzedelijke daad begaan, «om een candidaat, die welligt niet wist wat Helmholz, «op het gebied der acustica heeft gepresteerd, die mis- «schien niet eens een polscurve kon analyseeren — maar «die een geschoten wond en een beenbreuk naar eisch «behandelen kon, die bewijzen van praktische vaardig- «heid had gegeven, — de regering heeft dien jongen «man benoemd tot officier van gezondheid 3de klasse, «en hem gezonden naar een der eilanden van onzen «archipel, waar Europeanen en inboorlingen sints vele «maanden van alle geneeskundige hulp verstoken waren. «Hoe onzedelijk!»

Wij staan hier voor een feit van ernstige beteekenis! De toon van satyre, in die regelen doorstralende, schaadt niemand. De uitroep van Dr. Fles: hoe onzedelijk! maak ik gaarne tot de mijne, geneigd als ik ben er bij te voegen: *hoe onverantwoordelijk!!* De zaak is niet, dat «de Regering heeft benoemd» enz., maar «de examenkommissie, waarvan Dr. Fles lid was, heeft *geschikt* geoordeeld en ter benoeming voorgedragen» een candidaat, enz. Heeft men regt te verklaren dat iemand een. geschoten wond en beenbreuk *naar eisch* behandelen kan.... als hij op de deswege gestelde vragen voldoende antwoordt? Vermeent Dr. Fles hiermede te kunnen volstaan, zooals hier schijnt te blijken, dan kunnen wij ons tevens een begrip vormen, van hetgeen hij verstaat onder praktisch gevormde geneesheeren, waarover hij later spreekt en waartoe de benoemde ook moet gerekend worden.

Dat de Regering dien jongen man benoemd en ge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zonden heeft naar een der eilanden, waar Europeanen en inboorlingen sints vele maanden van alle geneeskundige hulp verstoken waren.... is in meer dan een opzigt niet juist uitgedrukt. Niet de Regering, maar de Chef van de Geneeskundige Dienst in Indie plaatst ons, of de plaatsing geschiedt door den Kommandant van het leger op *zijne* voordragt. Dit doet hier weinig ter zake.... maar welk eiland is het, waar Europeanen en inboorlingen sints vele maanden van alle geneeskundige hulp verstoken waren?

Die woorden klinken fraai, en werken op het gemoed van den regtgeaarden Hollander, die bij zulke tirades gewoonlijk eene koffij-rilling gevoelt.... maar, die woorden, openlijk ter neder geschreven, moesten boven alles *waar* zijn. De Hr. Fles zal wel in staat zijn die waarheid te bewijzen, en tevens op te helderen waarom achter den naam van den benoemde, in het jaarboekje van dit jaar (einde 1867 opgemaakt), *geene plaatsing* is aangeduid.

Is echter alles gelijk hij zegt en ik wil dit volgaarne als bewezen aannemen, dan blijkt er uit wat Dr. Fles voor een Indisch officier van gezondheid noodig en voldoende oordeelt. Toetst men dit, kritisch, aan de eischen waaraan die geneesheer, juist onder omstandigheden als Dr. Fles aangeeft, behoort te kunnen beantwoorden.... dan veroorloof ik mij, met den hoogleeraar Donders, met het oog op de zedelijkheid, te vragen.... of op zulk eene wijze, de belangen der maatschappij en der Regering worden behartigd?

Het hier besproken feit heeft echter een groot voordeel, namelijk: dat men de vereischten leert kennen, waaraan, volgens de examinatoren aan de kweekschool, de geneesheer in Indie moet kunnen voldoen.

Het is eene bijdrage te meer tot de nadere kennis van eene inrigting, wier onvolkomenheid even goed een

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zaak van publiek belang moet geacht worden, als de kennis van het nuttige wat zij presteert.

De vereischten, hier bedoeld, noem ik minst genomen bevreemdend. Het kan de bedoeling niet zijn, en ook de Regering zoude daartegen ten strengste moeten waken, om voor Indie goed genoeg te oordeelen, wat hier geen voldoende bewijzen van bekwaamheid gaf. De Indische geneesheer — ik bewees het boven — moet aan hoogere eischen voldoen dan die hier te lande; het standpunt waarop Dr. Fles zich plaatst omtrent hetgeen *hij* voldoende acht, getuigt dat hij den toestand en de behoefte in Indie niet kent. Ik zal gelegenheid hebben dit nader te bewijzen, maar stel het op den voorgrond als eene zaak van gewigt, die in een leeraar en examinator niet onopgemerkt mag blijven; daargelaten dat dit gebrek aan kennis te veroordeelen is in iemand die openlijk dien toestand behandelt....., om, zoo mogelijk, van invloed te zijn op de regering en de volksvertegenwoordiging, die, hoogst waarschijnlijk, hem die kennis toekennen, en genegen zouden kunnen zijn hem te volgen.

Maar, hooren wij wat hij zelf getuigt omtrent de reden, waarom hij zulk eene onredelijkheid heeft aanbevolen.

1°. «De wensch om naar onze Indische bezittingen «(waar men *uit gebrek* inlanders tot dokter djawa dres-«seert) officieren van gezondheid te kunnen zenden, «die meegaan op expeditie en die gereed staan om als «eene epidemie is uitgebroken, dag en nacht onder eene «tropische hitte tot uitputting toe te werken en te hel-«pen, tegen een vast traktement van *f* 1900 per jaar, en

2°. «De overweging, dat, als de standaard van de eerste «examina behouden blijft, er zulk een klein aantal «uitverkorenen zal komen, dat het gebrek in Indie met «den dag moet stijgen en het onmenschelijk zou wezen, «nog meer opoffering te eischen van de geneesheeren, «thans in Indie werkzaam enz.»

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De wensch dus om mede te werken tot de handhaving van eën toestand, dien hij eigenlijk veroordeelt.... en op eene wijze die volkomen gelijk staat met de door hem als *dressuur* betitelde opleiding van inlandsche geneesheeren, namelijk het *uit gebrek dresseren* van officieren van gezondheid om meê te gaan op eene expeditie, en te helpen bij epidemiën.

Openlijker dan ooit verraadt hij hier zijne onbekendheid met *wat* de Indische geneesheer wezen *moet*. Expeditiën in Indie zijn voor den officier van gezondheid bijzaak, en kunnen dus niet dienen als regel. Zijne verklaring is zelfs niet geheel vrij te pleiten van eene zekere minachting voor den werkkring van den Indischen geneesheer.... De Indische officier van gezondheid staat te hoog dan dat hij niets meer zoude behoeven te zijn dan Dr. Fles voldoende vindt — en ik hoop, voor de eer van mijn corps en van mijn vaderland, dat de regering zulke inzigten verre van zich werpe!

«Maar», roept Dr. Fles, «er is gebrek in Indie aan officieren van gezondheid —dringend *gebrek*, dringende behoefte; daaraan moet in de eerste plaats worden voldaan.... namelijk door de kweekschool.»

Men schrijft hem uit Indie:

«Er ontbreekt hier bijna een 40tal officieren van ge-
«zondheid, daaronder gerekend de met verlof, of op
«expeditie zijnde. Er zijn thans 6 of 7 plaatsen voor
«1ste kl. en de 2de klassen, die aan de beurt zijn om te
«worden geëxamineerd, kunnen niet worden afgelost
«uit gebrek aan personeel, enz. Deze toestand is bijna
«onhoudbaar. Men heeft reeds geneeskundigen opge-
«roepen in 't binnen- en 't buitenland. Drie of vier zijn
«gekomen.»

Vooreerst heeft deze toestand niets te maken met het betoog van Prof. Donders, betreffende de onvoldoend-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

heid der kweekschool, door de bij de nieuwe wet verpligtend gestelde eischen, maar vóór Dr. Fles dezen toestand besprak, had hij zich rekenschap moeten geven van de *eigenlijke* oorzaak. Het gebrek bestaat, maar is *relatief*. Zijne beschouwing berust op geheel verkeerde gronden. Wezenlijk gebrek kan alleen blijken, door aan te toonen, dat het bij de *formatie* voorgeschreven aantal officieren van gezondheid niet aanwezig is.

Dat een 40tal officieren van gezondheid op een gegeven oogenblik niet beschikbaar is, door verlof, enz., bewijst nog niet dat zij aan de formatie *ontbreken*.

En toch is het volkomen juist, dat hunne tijdelijke afwezigheid, door verlof, examen, ziekte, enz., een gebrek doet ontstaan, dat, hoezeer relatief, stremmend terugwerkt op de belangen van zeer velen. Ik hoop mij niet aan onbescheidenheid schuldig te maken, door te beweren, dat zulk een toestand niet de aangenaamste zijde vormt van de taak van een chef van de geneeskundige dienst in N. Indie. Is het *mogelijk*, de belangen der regering en der belanghebbenden, in zulk een toestand naar beider genoegen te behartigen? Wat zal er gebeuren, als men door *aanvulling* in het ontbrekende voorziet? Het zal een oogenblik voordeel zijn voor hen, die aan de beurt zijn in te vallen, maar, men kan dit niet doen, of men overschrijdt verre de formatie: de terugkeerenden zouden minst genomen, nonaktief moeten worden, om bij voorkomende vacature's in te vallen. Hoe grooter nu het gebrek was, hoe grooter het aantal non-aktieven zou zijn, die den staat veel geld zouden kosten, zonder er diensten voor te verleenen, en hoe langer zij zouden moeten wachten, alvorens weder in te vallen. In zulk een toestand zoude men gevaar loopen de promotie, voor daarop regthebbenden, op bedenkelijke wijze te stremmen, bedenkelijker welligt dan nu het geval is.

De formatie kan zoo ver van voltallig niet zijn. Het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gebrek ontstaat door omstandigheden, die in Indie onvermijdelijk aan de orde van den dag zijn, en het niet bestaan van dien toestand in het algemeen, behoort bijna tot de ongekende zaken.

Het is, geloof ik, niet goed gezien, daarin door aanvulling te willen voorzien, zoolang de formatie dezelfde blijft... Er is slechts één uitweg open, de *formatie uit te breiden* en zoo ruim te maken, dat het gemiddeld getal officieren van gezondheid, tijdelijk niet ter beschikking, wegens ziekte, verlof, expeditiën, epidemiën, examina, enz. gerust kan gemist worden, zonder dat de dienst er onder lijde, of de regten van belanghebbenden worden gekrenkt. Juist voor dit laatste heeft men zich te wachten: het vormt een hoofdpunt van de onhoudbaarheid van den toestand. Het tegenwoordig gebrek in Nederlandsch Indie steekt donker af bij de ruimte in het Nederlandsche leger. In Indie kan men den officier van gezondheid geen 14 dagen uitstel geven voor een examen, — zijn geheele toekomst — omdat men de beschikbare krachten zoo dringend noodig heeft. . . hier krijgt zijn collega.... *drie maanden binnenlandsch verlof* OM TE PROMOVEEREN en kunnen veertien officieren van gezondheid worden afgezonderd voor een kweekschool.... terwijl in Indie daarentegen, als er een is afgelost, het gebrek zoo groot wordt, dat er geene commissie van examinatie kan worden zamengesteld.

Was het echter juist gezien alleen door aanvulling in dat gebrek te kunnen voorzien, en is dit, zooals Dr. Fles beweert, de eerste roeping der kweekschool, dan kan men, zijne eigene woorden tot getuigenis nemende, «dat reeds sinds eenige jaren door het aanstellen van te weinig kweekelingen, zelfs bij de tegenwoordige opleiding, het vereischt aantal plaatsen niet kan worden vervuld», verklaren dat zij aan hare roeping onvolkomen, dat is *niet* voldoet.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ligt niet reeds in de oproeping van burgergeneesheeren de stilzwijgende erkenning, dat men van de kweekschool geen voldoende heil verwacht? Als nu bewezen is, dat zij kwalitatief niet *kan* voldoen, en hare verdedigers erkennen, dat zij ook kwantitatief te kort schiet... wie kan dan nog hare instandhouding begeeren ?

Ik moet nog eenmaal terugkomen op de *opleiding* van den toekomstigen Indischen officier van gezondheid, nu niet wat hij wezen moet — maar wat hij *is* volgens Dr. Fles... Wij weten reeds, dat hij een geschoten wond, een beenbreuk naar eisch kunnende behandelen, later op eene expeditie kan worden meêgezonden, en in epidemiën helpen.

Ik ga dus niet te ver al die bekwaam- en geschiktheden aan te nemen als maatstaf voor hen, die volgens Dr. Fles als *praktisch gevormde militaire geneesheeren* van de kweekschool komen.

Zijn de omstandigheden zoo veranderd, en is de gelegenheid aan de kweekschool voor ondervinding aan het ziekbed zoo ruim geworden, dat men *regt* heeft van goede praktische vorming te spreken? Zijn de geschoten wonden en beenbreuken zoo talrijk, dat men zich overtuigen kan van de *waarheid* dat de aspirant die *naar eisch* behandelen kan? Zoo niet, weet hij het dan alleen door studie en is *dat* praktisch gevormd? Waar doet de door Dr. Fles voor expeditiën bestemde officier van gezondheid zijne vaardigheid op in de belangrijke en uiteenloopende heelkundige operatiën, die op eene expeditie zijne taak kunnen zijn? Ja zelfs, hoe vele operatiën deed hij gedurende zijne geheele opleiding? Waar leerde die praktisch gevormde militaire geneesheer, door Dr. Fles voor epidemiën bestemd, de taal, de tropische ziekten en zoo eindeloos veel wat hij te dien opzigte *behoort* te weten? Wel was het noodig geweest in die laatste leemten van het onderwijs te laten voorzien, en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zeker hadden wij gaarne gezien dat 2 of 3 hoofdofficieren der geneeskundige dienst van het Indische leger daarvoor waren aangewezen; het woord «praktisch gevormd militair geneesheer» heeft een goeden klank, maar mogen velen, zelfs vrij spoedig na hunne aankomst in Indië, als zoodanig worden aangemerkt, dat zij die de kweekschool *verlaten*, het zijn, ontken ik voor de meesten ten stelligste.

De heer Fles zegge: «zij weten veel», maar dan veroorloof ik mij er bij te voegen: «nog meer ontbreekt hun».

Waar krijgt de voor de Marine bestemde officier van gezondheid en zijn collega voor Indie, die zoo dikwijls zieke schepelingen behandelen moet, eenig begrip van *den* matroos, *het* scheepsleven, en wat hij als zoodanig behoort te weten? Waar leeren zij de zoo uiteenloopende administratiën die zij kennen *moeten*, wil men hen *militair* geneesheer noemen, en zullen zij al dadelijk hunne verpligtingen vervullen naar behooren, den lande geen schade noch hunnen chefs moeijelijkheden aandoen?

Het is de vraag niet, of dat alles zoo dringend noodig is. Ik zal de eerste zijn, die het ontkent: men leert dat alles spoedig genoeg, als men maar eerst in de omstandigheden komt. Zelfs ontken ik dat voor die vakken, door den hoogleeraar Donders als voor den militairen geneesheer speciaal noodig erkend. Zeer vele officieren van gezondheid in N. Indië, uit den kring van burger medici benoemd, kenden die vakken, hospitaaldienst, enz. slechts bij name, en toch waren zij dadelijk niets minder geschikt dan de militair opgeleiden. Dit alles belet echter niet, dat men van eene kweekschool die aan hare roeping voldoet, dit alles mag eischen. Maar als nu de bewering van Dr. Fles omtrent *praktisch gevormde militaire geneesheeren* juist is, mag ik dan vragen waarin de opleiding van de voor Indie bestemden verschilt van of staat boven die der gelijkelijk gevormde officieren

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van gezondheid 3e kl. hier te lande, die men in hospitalen zoo gaarne onder toezigt praktizeeren laat? Of acht hij eene expeditie-kolonne, of eene inlandsche bevolking iets minder, voor behoefte aan geneeskundige hulp, dan militairen van het Nederlandsche leger? Is het niet vooral op eene expeditie dat de taak van den officier van gezondheid —die dan veelal alleen staat — van *zeer veel gewigt is.* Of heeft Dr. Fles geen juist denkbeeld van zulk eene taak?

Ik heb niet zonder bedoeling de voorgaande punten gedetailleerd. Ik moest het doen. Prof. Donders wijst op de nieuwe geneeskundige wet. Dr. Fles verklaart haar van geene kracht. Te meer dus moesten zijne overige gronden voor het behoud der kweekschool den toets van een nader onderzoek kunnen doorstaan. De beweringen van Prof. Donders, dat de kweekschool doelloos en overbodig is als zelfstandige inrigting van onderwijs, gaan hand aan hand. Hoe verdedigt nu Dr. Fles de kweekschool tegenover dit laatste? «Er wordt» zegt hij pag. 8, «aan de universiteit wel onderwijs gegeven, «in dezelfde vakken, maar voor de groote meerderheid «der jongelieden op 's lands kosten opgeleid, met het «doel om in 5 of 6 jaren arts en officier van gezondheid «te zijn, wordt nog iets anders geëischt dan uitstekend «universitair onderwijs.»

Hier verlaat Dr. Fles zijn Indisch standpunt. *Arts en officier van gezondheid* kan hij toch niet anders bedoelen dan in verband tot de nieuwe wet. Door haar kreeg het woord *arts* eene bepaalde beteekenis.

Het is dus voor de overige officieren van gezondheid — niet de voor N. Indie bestemde — een vereischte aan die wet te voldoen. In zooverre kan hij dus nu slechts doelen op die eersten, maar, wat hij zegt, betreft ook zoo regtstreeks den voor Indie bestemden geneesheer, dat ik het van mijn standpunt niet onaangeroerd kon laten.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ik had gewenscht dat hij uitstekend universitair onderwijs als een der meest noodzakelijke gronds lagen hadde aangenomen. Behalve dat echter wordt nog «*iets anders*» vereischt. Wie die niet verwacht, de aanwijzing te zullen zien van de specieele vakken, door Prof. Donders als suppletoir onderwijs gewenscht?

En wat is dat *iets anders?* Hooren wij hem. «Door «veelvuldige responsiën, door contrôle , door matigen «dwang, zelfs door straffen moeten de docenten zorg «dragen, dat het gehoorde, geleerd en gekend worde.

«Wanneer men de moeite nagaat, welke de leeraren «zich moeten geven, om de kweekelingen aan eene «onafgebroken geregelde studie te houden, opdat jaar-«lijks een niet te gering aantal tot bevordering kan in «aanmerking komen, dan komt men tot de overtuiging, «dat bij eene andere opleiding het aantal der benoem-«bare officieren van gezondheid zoo klein zou worden, «dat men voor Indie zich tot maatregelen zou genood-«zaakt zien, welke uit meer dan een oogpunt de alge-«meene afkeuring zouden verdienen».

Het is dus het *militaire in* de opleiding wat hij zoo noodig oordeelt. Zijn stelsel van veelvuldige responsiën, contrôle, dwang en straffen, behoort hoogstens op een kostschool te huis en kan niet noodig zijn, omdat die opleiding geschiedt voor 's lands rekening. Of heeft zich het land niet voldoende gewaarborgd voor restitutie van voorgeschoten gelden, als de afval van een kweekeling, door wangedrag enz. plaats vindt? — Waarom dan? Is de oorzaak te zoeken in het gehalte der kweekelingen? Dat zou treurig en bedenkelijk zijn, of maakt — en hier komt het op aan — de opleiding zelve zulk een stelsel noodig?

Het komt mij voor, dat eene *goede* opleiding zulk een stelsel overbodig maakt: is het noodig, dan neemt de opleiding den schijn van ziekelijkheid aan. Dwang, in

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

welken vorm ook, is voor ontwikkeling van den geest in iedere rigting verderfelijk.

De toekomstige officier van gezondheid moet goeden aanleg, maar bovenal voorliefde en lust voor zijne veelzijdige studiën hebben. De eerste moet reeds blijken vóór zijne toelating als kweekeling, en is geen raadsel voor den geschikten leeraar. De voorliefde en lust moeten worden ingeboezemd. Dit is eene hoofdzaak, die zoo dikwijls bij op militairen leest geschoeid onderwijs uit het oog wordt verloren...., waardoor de opleiding daalt tot het peil van dressuur. Zij is vooral een noodzakdijk vereischte tegenover jongelieden, die op den leeftijd, waarop velen als kweekeling worden aangenomen, niet het minste begrip hebben van wat eigenlijk hunne toekomstige loopbaan is.... dien zij verkozen.... ja waarom? Voor eenigen, dewijl zij te Utrecht wonende, met de niet onaanzienlijke toelage, op voordeelige wijze eene positie kunnen bereiken; voor anderen, omdat de vaders, door de toelage verlokt, een gemakkelijken uitweg vinden voor hunne zonen.... voor zeer enkelen uit voorliefde voor de betrekking. De opwekking tot die voorliefde voor de te maken studiën, is een gewigtig deel der roeping van den leeraar, en het gewigt daarvan komt in geen vak sterker uit dan in dat, wat de toekomstige officier van gezondheid koos. Uitgebreide en daaronder dorre studiën moeten hem den weg banen tot geschiktheid voor zijn werkkring. Dwang in die studiën kan niet dan doelloos en noodlottig zijn! Waarmen beweert dat hij noodig is, ontbreken lust, voorliefde en ingenomenheid; waar deze ontbreken, acht ik meer den leeraar dan den kweekeling aansprakelijk, en is onmogelijk van de opleiding iets goeds te verwachten. Ze op te willen wekken door dwang en straffen is, minst genomen, onzin. De leeraar, hoe verdienstelijk overigens, die ze niet langs andere wegen weet in het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

leven te roepen is niet op zijne plaats, en de kweekeling, die daarvoor onder de leiding van geschikte leeraren niet vatbaar blijkt, moet verwijderd worden. De vorming van den toekomstigen officier van gezondheid, vooral voor N. Indie, moet aan strenge eischen voldoen. Al geschiedde zij honderdmaal van 's lands gelden, de belangen, hem later toevertrouwd, wegen zwaarder dan eenige duizenden guldens.

Ik heb met leedwezen gezien dat de leeraar Dr. Fles zulk een stelsel nooclig heeft geoordeeld. Dat voor de opleiding tot officier van gezondheid, zooals zij nu nog plaats heeft, een zekere grondslag noodig is, ontken ik het allerminst; dat jonge lieden, met eene lands toelage studeerende, niet louter voor hun genoegen aan de kweekschool zijn, is duidelijk, maar dwang en straffen wraak ik .... zij passen het allerminst voor den toekomstigen geneesheer.

Ik wil verder gaan, en uit mijn eigen ondervinding wijzen op een voorbeeld, dat zeer velen kunnen beoordeelen, om te doen zien of dwang en straffen noodig zijn als het onderwijs goed is en op geschikte wijze gegeven wordt. Ik bedoel het collegie in de physiologie van den Hoogleeraar Donders. Gedurende de wintermaanden was ik daarvan een getrouw bezoeker, in gezelschap van welligt een 60 tal kweekelingen. Ik verklaar de overtuiging te hebben, — en mijne collega's uit Indie die met mij er aan deelnamen kunnen dit bevestigen — dat het geheele auditorium als aan de lippen hing van den voortreffelijken leeraar, wiens talentvolle voordragt het tot een genot maakte, zóó onderrigt te ontvangen in een vak, voor den toekomstigen geneesheer van zoo hoog, zoo overwegend gewigt!

Zoo *moet* men leeren.... zoo worden voorliefde en ingenomenheid, als ingegoten: de onverschilligste zelfs wordt er opgewekt! Dwang en straffen zijn hier wan-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

klanken. Zou men nu in waarheid kunnen meenen, even ver te komen, door onderwijs op militairen voet, door dwang en straffen gesteund? Ik kan het niet gelooven. En toch stelt Dr. Fles zijn stelsel, noodig voor de opleiding aan de kweekschool, tegenover akademische voordragten, in deftigen vorm, van het beste en nieuwste wat de hoogleeraar weet, van de vruchten van zijn eigen onderzoek. De kwestie is van teederen en kieschen aard; geen hoogleeraar, dunkt mij, kan tegen deze bewering opkomen of hij loopt gevaar den strijd op persoonlijk terrein overgebragt te zien. Dit te vermijden is ieders pligt, en ook ik verklaar dien pligt te willen betrachten, als ik, in het vraagstuk van al of niet behoud der kweekschool, waar het om de waarheid te doen is, openlijk en zonder de minste nevenbedoeling, mijne meening uit.

Om des te beter het nut van zijn stelsel te doen uitkomen, treedt Dr. Fles buiten het eigenlijk debat. Hij vraagt, hoe groot is procentsgewijze de verhouding van de ingeschreven studenten, die uit de akademische lessen het nut trekken, wat er uit te trekken is? Om aan te toonen, welk nut uit de akademische lessen geput wordt, toont hij aan dat 34 promotiën plaats hadden op 63 studeerenden. Ik noem dit — zelfs tegenover de meening van Prof. Donders — buiten het onderwerp van het eigenlijk debat «het geven van akademisch onderwijs aan den toekomstigen officier van gezondheid» treden en niets bewijzen. Waarom vooreerst zoude bij toekomstige opleiding aan de Akademie, niet evenzeer een stelsel kunnen uitgedacht worden van responsiën en contrôle, door hem nu zoo noodig geoordeeld aan de kweekschool? Zoude men de opleiding voor 's lands rekening aan eene akademie niet even goed kunnen waarborgen als dit nu aan de kweekschool geschiedt? De zaak zoude slechts in vorm eene andere worden, en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

heeft niets te maken met de verhouding van 50°/₀ gepromoveerden over 1857 tot 1866.

Men kan ook in die berekening eene zijdelingsche beschuldiging zien tegen het akademisch onderwijs. Dit kan de bedoeling niet zijn van Dr. Fles, maar toch is het noodig er op te wijzen en te zeggen dat die verhouding niets bewijst ten nadeele van het onderwijs, maar wel voor de ongeschiktheid van de helft der ingeschrevenen voor de eenmaal door hen gekozen loopbaan.

En als nu de akademie, wier onderwijs, wat betreft voortreffelijkheid, wel het allerminst door Dr. Fles verdacht zal worden gemaakt, zulke resultaten g e e f t .... hoe is dan de numerieke verhouding der gevormde officieren van gezondheid tegenover het aantal kweekelingen? Onbetwistbaar veel g r o o t e r .... maar pleit dit iets ten voordeele van de kweekschool? De gevormde officier van gezondheid mag en kan niet in bekwaamheid staan beneden een M.ed. Dr. — tegenwoordig zelfs niet beneden een Dr. in de drie vakken —; aan de akademie mislukt hiervoor 50°/₀, de vorming aan de kweekschool geeft numeriek veel gunstiger resultaten: er schiet dus slechts de keuze over tusschen drie zaken: òf het onnatuurlijk stelsel van dwang en straffen van Dr. Fles wordt, in strijd met de ervaring, met bijna onmogelijke resultaten bekroond, òf — en hier komt het op aan — de benoemde officier van gezondheid staat in kundigheden verre ten achter bij zijn akademischen ambtsbroeder, òf de afval van 50°/₀ aan de akademie is te zoeken in oorzaken, die op gelukkige wijze in de opleiding aan de kweekschool vermeden worden. Ik had dit laatste gaarne in het helderste licht gesteld gezien: het ware een krachtig argument geweest tegen de akademische opleiding en vóór de kweekschool.

Vooraf echter zoude het bewijs moeten geleverd worden, dat de officier van gezondheid van de kweekschool

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gelijke bekwaamheden bezit als hij die den weg van akademisch onderwijs heeft bewandeld.

«Hoe groot», zoo vraagt Dr. Fles verder, «zal het aan-«tal kweekelingen zijn, dat, na de akademische lessen «gevolgd te hebben, binnen zes jaren, tot arts zal kun-«nen bevorderd worden? Hierop komt het voor de «Regering aan, er is behoefte, dringende behoefte in «Indie, waaraan in de eerste plaats moet voldaan wor-«den. Kan de universiteit er in voorzien?..... Neen «onmogelijk, want van de 40 aspiranten voor 1867 «kunnen geen 35 in 6 jaren hunne bestemming berei-«ken. Daartoe behoeft men eene speciale school, die in «hare methode het midden houdt tusschen een middel-«baar onderwijs met ligte straffen voor onwilligen, en «hooger onderwijs.»

Het is mij niet duidelijk, wat Dr. Fles met deze vraag bedoelt; of is het antwoord niet eenvoudig dat het aantal gevormde artsen zal afhangen van het getal kweekelingen, dat die lessen volgt? Nog onduidelijker is het mij, hoe hij deze vraag stelt in verband tot de dringende behoefte in Indie. De laatste toch is eene zaak van het oogenblik: de arts-vorming volgt eerst na zes jaren.

«Kan de universiteit er in voorzien?» Maar dat is de vraag niet. Voor dit oogenblik valt zij nog geheel buiten de akademie. Geeft men echter haar de middelen, dan zal zij zeker niet minder goed in het gebrek voorzien dan de kweekschool. Hoe wil de akademie optreden voor een geheel onvoorbereiden toestand? En hoe wil men de noodzakelijkheid betoogen van eene speciale school, die als kweekschool, volgens verklaring van Dr. Fles zelven, sedert jaren het vereischt aantal aspiranten niet kan krijgen? Ook zoekt Dr. Fles steun voor deze speciale school in de verklaring van Prof. Donders: «dat voor zwakke karakters en middel-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

«matige hoofden, zekere banden zeer gewenscht zijn. «Bij dezen kan onregelmatigheid in studie jaren doen «verloren gaan, en het doel zelfs geheel doen missen.»

Deze zaak staat in verband tot verschil van gevoelen over eene zekere contrôle, in de te maken akademische studiën, waaraan Dr. Fles de kweekelingen overigens gaarne zou doen deelnemen. Hij vermeent bewezen te hebben, dat de universiteit alleen niet voldoende is ter vorming der benoodigde officieren van gezondheid, en verklaart dus de kweekschool niet overbodig en geen nuttelooze weelde.

Het pleit voor de juistheid van het betoog van den Hoogleeraar Donders, dat Dr. Fles, die bedoelde zijn betoog te ontzenuwen, tot gelijke verklaring komt als hij, namelijk dat de universiteit alleen niet voldoende is ter vorming der benoodigde officieren van gezondheid. Dit verklaarde Prof. Donders al dadelijk, door de kweekschool alleen voor suppletoir onderwijs te willen behouden.

De «kritische toets» van Dr. Fles mist de noodige levenskracht. Ik acht haar zeer geschikt, om de opheffing van de kweekschool op krachtdadige wijze te ondersteunen.

Te beoordeelen in hoeverre de kweekschool nadeelig is voor de dienst bij het leger enz., zooals Prof. Donders beweert, valt buiten mijne bevoegdheid. Maar ik heb eene gewigtige bedenking tegen de verdediging van Dr. Fles. Zij is deze. De ondervinding leert, dat een ieder die zijne krachten in eene specieele rigting inspant, iets — en soms zeer veel — verliest van zijne bruikbaarheid in het algemeen. Kan iemand dus, van wien deze bruikbaarheid in het algemeen in zoo hooge mate gevorderd wordt als van een behandelend geneesheer, die, *bij voortduring, zijne praktijk tot het onderwerp zijner studiën maakt*, (Dr. Fles, pag. 2) zich houden op de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hoogte van den geheelen omvang en de voortgaande vorderingen van een vak van zuiver wetenschappelijken aard, waarin hij als leeraar optreedt?

Ik laat de beslissing gaarne aan anderen over, maar had gaarne aangewezen gezien, dat, zoo de kweekschool niet nadeelig is voor de dienst, zij in ieder geval een bepaald voordeel geeft voor het corps Nederlandsche officieren van gezondheid, waarvan, behalve overige leeraren, drie hoofdofficieren, aan die kweekschool, een even vereerenden als benijdenswaardigen werkkring vinden, en het hoofd zelfs in rang gelijk staat met den chef van de geheele geneeskundige dienst!! een werkkring, door toelagen en *personele* toelagen en aanspraken op verloven aanlokkelijk genoeg....

Van zulke werkkringen..... al zijn de Indische officieren niets minder verdienstelijk dan het corps officieren van gezondheid in Nederland, in Indie niet een!

Ik ga voor dit oogenblik de geldelijke berekeningen en de nieuwe regeling van Dr. Fles met stilzwijgen voorbij. Ik kom daarop terug.

Ik wil, voor ik verder ga, met een paar woorden de brochure van Dr. van den Broek bespreken. Wanneer zijn naam mij niet het tegendeel waarborgde, zoude ik er toe overhellen, het begin van zijne brochure gerigt aan HH. Leden der Staten Generaal — als eene captatio benevolentiae te beschouwen. Wat betreft de gunstige reputatie der officieren van gezondheid, ook van N. Indie, teeken ik aan, dat zij voor een niet gering gedeelte toekomt aan officieren van gezondheid *niet* van de kweekschool afkomstig — en aan hen, die hunne bekwaamheden door akademische studiën hebben vermeerderd. — En wanneer Dr. van den Broek op de opleiding en bevordering wijst, zoude ik beleefdelijk de vraag willen stellen, welke rol die opleiding en bevordering spelen bij zoovele officieren van gezondheid in Indie, die, wel van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de kweekschool afkomstig, niet kunnen voldoen aan de eischen van een hooger examen?

«De kweekschool, zegt hij, is bij de invoering der nieuwe «geneeskundige wetten, geen oogenblik achterwege ge«bleven, met alle kracht en energie de noodige pogingen «in het werk te stellen, voor het verkrijgen van die «uitbreiding en verbeteringen, welke zij op dit nieuw «standpunt noodig had.»

Deze verklaring getuigt van pligtmatige belangstelling.

«De aansluiting aan de universiteit, zooals zij is voor«geslagen» acht hij «nadeelig, overbodig en in zijne uit«komsten onzeker.

«Nadeelig, zelfs afschrikwekkend voor die ouders, die «geene te groote kosten voor die opleiding kunnen ma«ken. De student kweekeling zal meer verteren. Nu «bestaat er onophoudelijk toezigt *over al de noodzakelijke* «uitgaven. Het toezigt aan de akademie zou veel stren«ger moeten zijn. De kosten zullen zoo wat hetzelfde «zijn. Het zal slechts zijn eene *verplaatsing* en daarvoor «zal men eene goed gevestigde en georganiseerde inrig«ting gaan afbreken, om daar naast eene nieuwe, naar «hetzelfde doel strevende te gaan opbouwen.

«*In Nederland bestaat geene tweede inrigting* van on«derwijs, die steeds met zulke geringe kosten, zooveel «heeft tot stand gebragt. Men moet geene lang bestaan «hebbende inrigtingen, die steeds goede vruchten hebben «afgeworpen, willen opheffen en afbreken, maar streven «die te verbeteren.

«De regering moet zoo weinig mogelijk vertraging «ondervinden om jaarlijks een bepaald, en voor de ko«loniën een groot aantal kweekelingen, door middel der «thans bij de wet voorgeschrevene staatsexamina, den «rang van officier van gezondheid te zien bereiken.»

Mist de «kritische toets» van Dr. Fles, op het betoog van Prof. Donders kracht van bewijs, dit «woord over

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

«de kweekschool voor militaire geneeskundigen» van Dr. van den Broek, komt mij voor, zelfs niet levensvatbaar te kunnen geacht worden. Is het wel mogelijk dat een man van zoo helderen blik en zoo uitstekende bekwaamheid als die schrijver.... zich een oogenblik gevleid heeft met de hoop, dat dit «woord» ingang zou kunnen vinden bij de wetgevende magt, tegenover het bondig betoog van den Hoogleeraar Donders? Klinkt het niet vreemd, eenvoudig te wijzen op hetgeen geschied is — opleiding en bevordering — en tegenover een betoog dat aanduidt wat geschieden *moet*, — het aanduidt op deugdelijke gronden — met bevreemding zelfs te willen doen vragen, uit welke bronnen de Hoogleeraar Donders eigenlijk zijne meening geput heeft? en — let wel — er onmiddellijk op te doen volgen, dat de kweekschool alle kracht inspant om zich tegenover het nieuw standpunt, haar door de invoering der nieuwe geneeskundige wetten aangewezen, te handhaven: dat is aan de daarbij voorgeschreven verpligtingen te voldoen, juist datgeen wat Prof. Donders noodzakelijk maar tevens eigenlijk onmogelijk acht? Ook hier wordt de eigenlijke aanval ontweken of, wil men liever, niet wederlegd. Hier wordt de aansluiting aan de akademie veroordeeld.... waarom?

Omdat de student kweekeling meer verteren zal, en aan de kweekschool onafgebroken toezigt over al de noodzakelijke uitgaven bestaat.

Dat toezigt beteekent *niets*. Het ware beter als het zich uitstrekte tot de *niet* noodzakelijke uitgaven. Daarin ligt het gevaar van meerdere vertering en van schulden. En ik ontken ten sterkste de mogelijkheid, ten dien opzigte toezigt te houden. Ik zou, zoo de zaak niet van zelve sprak, dit zeer gemakkelijk kunnen bewijzen. Ik acht echter dat afschrikwekkend spookbeeld nog verre van bewezen. Kan niet *nu* reeds de proef er van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

geleverd worden, nu, terwijl de kweekelingen reeds akademische lessen bezoeken? Ik zoude prijs stellen op het bewijs van dat beweren. Ik ontken de mogelijkheid niet, maar zijn dan alle studenten zoo bemiddeld, dat zij meer uitgaven kunnen doen, geheel voor eigen kosten studeerende, dan de kweekeling die al dadelijk 600 gulden tegemoetkoming geniet?

Ik ga nog verder, en stem dit toe. Dan vraag ik, zou de wenschelijkheid, ja! noodzakelijkheid van akademisch onderwijs aan dat bezwaar moeten worden opgeofferd.... en zouden de maatregelen niet te treffen zijn, niet om toezigt te houden over noodzakelijke uitgaven, maar om den toekomstigen officier van gezondheid zich te doen wachten voor de niet noodzakelijke?

Wie den weg van niet noodzakelijke verteringen op wil, moge het zonder bedoeld toezigt onbedachtzamer doen, nu echter bestaat de gelegenheid reeds even goed, en ook het toezigt aan de kweekschool heeft toch niet verhoed, dat velen zich schuldig maakten aan verteringen of uitgaven boven hun vermogen.

Is het waar, dat de kosten der plannen van bestrijders en behouders gelijk staan, dan is dit voor de eersten een zeer gewigtig voordeel, dat hun plan tot opheffing of verbetering niet afstuit op meerdere uitgaven. Het voordeel is hier geheel aan hunne zijde. De qualificatie dat hun plan eigenlijk slechts eene *verplaatsing* is, noem ik zeer juist.

Minder juist, zelfs physisch, is, wat de schrijver volgen laat «dat men voor die *verplaatsing* eene goed gevestigde inrigting zal gaan *afbreken*, om daarnaast eene nieuwe *op te bouwen*»; zijne brochure toch is feitelijk gerigt tegen het betoog van den hoogleeraar Donders, die nergens van eene nieuwe kweekschool spreekt, maar uitdrukkelijk verklaart, dat hij de opheffing, dat is de afbreking der bestaande *niet* wil.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

«Dat in Nederland geene tweede zoo goedkoope inrigting bestaat als de kweekschool» bewijst niets. Niemand die het ontkent of zich daartegen verheft. De vraag is niet wat die kweekschool w a s... maar hoe zij *in de toekomst aan de gestelde eischen zal voldoen.* Laat men alsnog bewijzen dat zij aan die eischen *kan* voldoen.., naar behooren en even goedkoop... en ik zal de eerste zijn haar te huldigen. Laat men geen roepstem doen opgaan voor haar behoud «omdat zij is eene lang bestaan hebbende inrigting die goede vruchten *heeft* afgeworpen.» Neen! men bewijze dat zij ook heden aan hare roeping voldoet en voldoen zal, op betere wijze dan men elders verwachten kan. Is dit onmogelijk en valt deze strijd in haar nadeel uit, dan stelle men alle zalvende hulpkreten ter zijde, en helfe haar op, zonder verdere overweging, ook dan wanneer daaruit nadeel voor enkelen of grootere kosten mogten ontstaan.

Na zijn stelsel van dwang en straffen, enz. komt Dr. Fles «tot de overtuiging, dat bij eene andere opleiding het gebrek zoo groot zal worden, dat men voor Indie zoude moeten overgaan tot maatregelen, die uit meer dan één oogpunt de algemeene afkeuring verdienen.»

Die overtuiging is hoogstens eene persoonlijke meening. Zij kan niet steunen op voldoende gronden, zoolang die andere opleiding niet beproefd is. Ik had ook gaarne gezien, dat de bedoelde maatregelen eenigzins nader waren aangeduid. Nu is de bewering onbestemd en mist men de gelegenheid zich te overtuigen. of die maatregelen nog meer de algemeene afkeuring zouden verdienen dan de tegenwoordig voor N. Indie aanbevolene en gevolgde.

De andere opleiding, door hem ontraden, is juist de zaak waarop het aankomt. Hare onvoldoendheid zoude nog moeten blijken, terwijl die van de kweekschool reeds meermalen gebleken is. Is zulk eene andere op-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

leiding noodig? Wie, die het nog betwijfelt! De vraag is nu het *hoe?* in verband tot mogelijkheid, kosten, enz. De laatsten zijn voor mij eene bijzaak. Waar men niet terugdeinst voor millioenen voor kanalen enz., mag geene vrees bestaan, dat men, om een gewigtig vraagstuk als het onderhavige tot een goed einde te brengen, voor eenige duizenden zoude terugtreden. Ik kan mij echter vergissen en acht het niet onmogelijk, dat de praktisch gevormde militaire geneeshe er, die een geschoten wond en een beenbreuk naar eisch kan behandelen en op expeditiën medegaat, bij velen lager zal staan dan een baal koffij. L'art de grouper les chiffres is mijn zwak niet. Geld zal het altijd kosten, maar als dit noodig is, zal daaraan echter het vraagstuk wel *niet* worden opgeofferd.

Wat eene andere opleiding betreft, kan ik in korte woorden volstaan met te herinneren, dat Prof. Donders universitair onderwijs zou verlangen en de kweekschool voor suppletoir onderwijs wilde doen dienen: het eerste in verband tot de te verwachten regeling van bevoegdheid tot uitoefening der geneeskunst, tegenover akademische graden.

Dr. Fles komt in het algemeen tot dezelfde conclusiën.

Wel behoeft men nog «iets anders» dan uitstekend universitair onderwijs, maar dit zoude toch nuttig zijn voor de kweekelingen; het onderwijs in verloskunde, enz. staat hij zonder omwegen aan de akademiën af: «wij verlangen geene zalen ter verpleging van vrouwen en kinderen; geen kraamzalen, pag. 19.» Wat hij onder «iets anders» verstaat weten wij — een stelsel van dwang en straffen.

Maar is het standpunt van den Hoogleeraar Donders goed gekozen? Hij neemt den strijd op, uitgaande van eene wet, die door Dr. Fles voor den Indischen officier van gezondheid niet verbindend geacht wordt. Hij wenscht

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de kweekschool behouden te zien, beperkt tot eene suppletoire school.» Maar als dan twee; hoogstens drie docenten in de behoeften zouden kunnen voorzien, zou dan de kweekschool niet geheel en al hare eigenlijke bestemming verliezen: hare *niet* opheffing geene laakbare, ja belagchelijke weelde zijn..... in één woord, zou haar voortbestaan dan niet volstrekt onmogelijk worden? Bovendien, wijst niet de hoogleeraar het *groot Rijks hospitaal* aan, om in dat suppletoir onderwijs te voorzien?

Ik zal mij veroorloven, van een ander standpunt uit te gaan, in mijn oog het eenig ware, namelijk: *welke zijn de eischen, waaraan de Indische officier van gezondheid moet voldoen? Wat heeft hij noodig, om in zijn veelzijdigen, zelfstandigen werkkring de belangen der maatschappij en van den lande naar behooren te kunnen behartigen?*

Hij moet boven alles zijn een op de best mogelijke wijze gevormde en toegeruste *genees-, heel- en verloskundige*. Hij is in Indie niet minder civiel geneesheer dan eigenlijk officier van gezondheid. Zijne vorming op militairen voet is dus geene hoofdzaak : als bijzaak is zij wenschelijk en noodig. Niet te verwerpen, ja zelfs van gewigt, is voldoende bekwaamheid in de natuurkundige vakken, vooral botanie en zoölogie, waaruan wetenschap en land zeer nuttige vruchten kunnen plukken. [1]) Kennis van tropische ziekten, de maleische taal

---

[1]) Dit is eene bijzaak, maar belangrijk genoeg om er de aandacht op te vestigen. Het zijn juist de officieren van gezondheid in Indie, die, met die kennis toegerust, op hunne eenzame standplaatsen, nuttigen arbeid vinden. Ik verlang geen specialiteiten. Dat is onnoodig. Maar toch kan men nuttig zijn. Verder schijnt men het bij den Hollander ook niet te zoeken. Verreweg het grootste gedeelte van in Indie gearbeid hebbende natuuronderzoekers waren Duitschers. De laatstelijk aangestelde ambtenaren, belast met een natuurkundig onderzoek, waren ook

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en de indische reglementen en bepalingen mag hem niet ontbreken.

In hoeverre de kweekschool aan deze vereischten *niet* voldoet, behoeft geen verder betoog: op welke wijze zij goedvindt aan een gedeelte te voldoen, heb ik boven in het licht gesteld. Zij kan verder buiten beschouwing blijven: zelfs voor suppletoir onderwijs is zij overbodig.

Waar zal men dus den toekomstigen officier van gezondheid voor N. Indie vormen? Het antwoord ligt voor de hand: slechts daar, waar gelegenheid bestaat zich met het oog op die eischen, *theoretisch* zoowel als *praktisch*, op de best mogelijke wijze te bekwamen.

Kan hierin eene akademie voorzien, met name b. v. die te Utrecht? Wat onderwijs betreft, onbetwistbaar op voortreffelijke wijze.... wat praktijk betreft, verklaar ik als mijn gevoelen, *neen*. Zal hierin het groot Rijks hospitaal — afgescheiden van eigenlijk suppletoir onderwijs — kunnen voorzien. Voor een gedeelte zeker... voldoende? *Neen*. Zouden echter akademisch en suppletoir onderwijs, met gunstig gevolg kunnen zamengaan? Maar wat zou dan de toekomstige officier van gezondheid zijn: student kweekeling — of kweekeling student? Zou die fusie niet, en met zeer veel regt — moeten doen vreezen voor halfslachtigheid in de opleiding, die men, door dwang en straffen, zoo duidelijk eene *militaire* wil doen zijn, die men den kweekeling student kan opdringen, maar vergeefs zoude beproeven aanden student kweekeling op te leggen. Bestaat er aan de akademie vol-

---

Duitschers. Één bleef er over, die, pas in Indie teruggekeerd, weder is aangesteld.

Prof. Miquel deze zaak in het algemeen besprekende (Gids), geeft zeer behartigingwaardige wenken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

doende gelegenheid, wat ruimte en andere hulpbronnen betreft, om, zonder bezwaar, al dadelijk een honderdtal studenten in genees-, heel- en verloskunde op te nemen? Dan nog blijft het hoofdbezwaar, dat juist door hun groot getal, de gelegenheid tot *praktische bekwaming* — neem b. v. verloskunde — zal te kort schieten.

De akademie is dus ook de geschiktste weg niet: gelukkig voor hen, die haar voor de ouders zoo afschrikwekkend noemen! — En, opregt gezegd, uit een geldelijk oogpunt is dit van belang. Nemen wij nu aan, *de kweekschool wordt opgeheven;* haar *verplaatsen*... brengt, voor de bovenvermelde eischen, geen stap nader, welligt nog meer achteruit, door het gemis van haar verband tot het groot Rijks hospitaal; of zou men ook dit dan willen verplaatsen? zoo ja, ware het dan maar wat vroeger gedaan, dan had men welligt kans gehad, het geheele gebouw voor een akademisch ziekenhuis te kunnen bestemmen.

Dus: de kweekschool kan niet voldoen en de opleiding aan de akademie stuit op gewigtige bezwaren. Welke gelegenheid biedt Nederland dan aan, om tot het beoogde doel te komen, onder eene wet, die geene ontduiking gedoogt, en bij eischen die toch volkomen gelijk blijven, als men die wet voor Indie *niet* verbindend verklaart.

Ik ken geene betere, welligt geen andere dan *Amsterdam.*

Zou men, de toelagen in beurzen veranderende, de opleiding aan de *verschillende* akademiën kunnen beproeven, of kan men aannemen, dat, ook in verband tot de zoo noodige eenheid en met het oog op het getal kweekelingen, Amsterdam in ieder opzigt aan het doel zal kunnen voldoen?

Voor zoo verre mij bekend is, aarzel ik niet dit bevestigend te beantwoorden. Aan den hoofdeisch, theore-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tische en praktische vorming als genees-, heel- en verloskundige zeker. De voor de marinebestemde kweekeling vindt er een oorlogschip, en zoowel van zijn corps als van het N. I. corps officieren van gezondheid zoude men een of meer kunnen aanstellen — naarmate de behoefte blijkt, om als leeraar op te treden voor al wat als suppletoir onderwijs noodig moet geoordeeld worden, óf voor de dienst bij de marine, óf voor die in N. Indie. Ik vat die beide diensten met opzet zamen, omdat zoowel de officier van gezondheid van de marine een aantal jaren zijne diensten in Indie zal hebben te verleenen, als de voor het leger in Indie bestemde, kennis moet hebben van *het* schip en *den* matroos.

Stuit dit op bedenkingen, dan staat de weg open, den voor Indie benoemden officier van gezondheid eerst een jaar te Batavia, dien der marine te Nieuwediep te plaatsen.

Ik geloof niet, dat Amsterdam te kort zoude schieten om aan het doel te voldoen: de gelegenheid tot theoretische en praktische bekwaming wordt er ruimschoots geboden. Wie daar gevormd wordt, behoeft niet te vreezen voor niet behoorlijke voldoening aan de hem gestelde eischen in art. 2 der nieuwe geneeskundige wet; die aan deze wet niet behoeft te voldoen, leert er niets te veel.

Een der voornaamste middelen om het doel te bereik en, acht ik hier gevonden — maar nu komt eene tweede niet minder gewigtige vraag: heeft men regt te gelooven, dat men langs dezen weg ook in de behoefte in Indie zal kunnen voorzien: zal men niet hier, even als aan de kweek school, stuiten op gebrek aan aspiranten? Iedere proefneming, die geen voldoende waarborgen geeft voor vertrouwen op welslagen, is af te keuren, en zou in casu, minst genomen, te veroordeelen zijn! Maar om dat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gebrek aan aspiranten eenigzins met juistheid te kunnen beoordeelen. moet men opklimmen tot de oorzaak er van.

Ligt zij in te hooge eischen bij het admissie-examen? Is dat de reden dat betrekkelijk zoo weinig aspiranten kunnen worden aangenomen? Zijn die eischen in waarheid *te* hoog... waarom ze dan niet verminderd? Is dat niet eigen glazen inslaan, zooveel te eischen van een jongmensch, die toch later onder een stelsel van dwang en straffen zal worden opgeleid tot een zeker iets, dat meê kan gaan op expeditiën en een geschoten wond en beenbreuk naar eisch kan behandelen, op eene examenresponsie?

Of ligt de oorzaak dieper: in het gehalte der jongelieden, die, steunende op die publieke kreten van gebrek... gebrek.... en verlokt door de hooge toelage, een kansje wagen, zonder de vereischte voorbereiding?

Of dieper nog, in de daadzaak, dat geschikte jongelieden zich zelfs door geene hooge toelage laten vangen, door eene regering *die kundige mannen uit en hen later als intelligente werklieden honoreert: om zich vijftien jaren te verbinden*, voor en in eene betrekking, die hen in de koloniën, zoo weinig aan hunne studiën en waardigheid geëvenredigde vooruitzigten opent, dat zij deze, zonder toelage, en zonder als intelligent werkman te worden gehonoreerd, in hun vaderland, op betere, aangenamer, voordeeliger, en gemakkelijker wijze kunnen bereiken? Is het mogelijk, ten dezen eenige verbetering te verwachten, als een leeraar en examinator van die school — Dr. Fles — openlijk verklaart, dat die kweekschool eigenlijk niets anders is, dan eene instelling om op de goedkoopste wijze voor de regering officieren van gezondheid te vormen, die Dr. Fles wenscht te kunnen zenden om meê te gaan op expeditie, en om, bij epidémiën, dag en nacht onder tropische hitte

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tot uitputting te werken en te helpen!? Wie die daarvoor zijne zonen niet te goed moet achten? Heeft men dus niet te vreezen, dat op zoodanige wijze het *gehalte* der aangenomen jongelieden — voor zooveel zij zich nog aanbieden — niet boven alle bedenking is? Ik strijd voor de waarheid en mag dus niet terugdeinzen voor het doen van nadere aanwijzing.

Heeft niet de *stad Utrecht*, wat dat gehalte betreft, eene eigenaardige beteekenis? Is het niet juist hier, waar uit een geldelijk oogpunt de grootste verlokking bestaat.... de opleiding binnen sommiger bereik valt in andere verhouding dan voor hen die van elders komen, en kan men niet aantoonen, dat juist zoo velen, uit die stad afkomstig.... vroegof laat zijn afgevallen op eene wijze, die de kieschheid verbiedt openlijk te bespreken? Wordt alzoo het later gebrek niet bevorderd op eene wijze, door aanvulling weinig te verhelpen?

Heb ik redenen te gelooven, dat de kweekschool in de publieke opinie niet zoo gunstig staat aangeschreven als zij welligt verdient; houd ik mij overtuigd dat de *wijze* van opleiding, zeer weinig aanlokkelijks heeft, en voor velen afschrikwekkend is; wil ik aannemen, dat de Chineesche muur wegviel, die in vroeger jaren op zoo uitdrukkelijke wijze heeft geschaad, met de bemerking dat een eenmaal opgevatte veroordeeling niet zoo spoedig verdwijnt.... als zeker moet men aannemen dat de *latere positie van den officier van gezondheid* in Indie, dat is *zijne toekomst*, van overwegend belang is, om verstandige ouders niet te doen bijten in het voorgehangen lokaas van 600 gulden toelage. Hoe velen zouden niet, als er geene gewigtige gronden tegen waren, gretig die gelegenheid aanvatten, om bij zulk eene belangrijke geldelijke ondersteuning, hunne zonen op te voeden tot nuttige leden der maatschappij? Wanneer men bij de *vorming* van den toekomstigen officier van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gezondheid voor Indie, *verbetering zijner toekomst* niet op den voorgrond stelt, durf ik beweren dat alle pogingen tot verbetering en behoorlijke voorziening in de behoefte in Indie doelloos, overbodig en lapwerk zullen zijn.

Wil men ernstig het goede, zooals dit geboden wordt door den zedelijken pligt der regering, en zoo gewigtige belangen voor staat en maatschappij, dan behoef ik niet verder te betoogen, dat die officier van gezondheid, gevormd met het oog op de eischen, die aan hem in zoo groote mate moeten gesteld worden, eene betere toekomst verdient en voor zich moet hebben dan hem tot heden toelacht.

Wat zijn werkkring is, namelijk welke diensten de Staat van hem vergt, regtens of niet .... heb ik bij herhaling gezegd. Welke belooning, welke toekomst staat daartegen over? Eene in evenredigheid niet karige maar ellendige bezoldiging. Dubbele diensten, stremming in zijne promotie door relatief gebrek aan personeel door te kleine formatie van het corps, en, na jaren en gedurende jaren, *misschien* den rang van kapitein van het leger, op 350 gulden traktement per maand, (plus, vergeten wij het niet, 40 gulden fourage en 75 huishuur), zegge 465 gulden! 465 gulden na jaren.... na 16—18—20 jaren, tegenover den ambtenaar die minstens, als assistent resident, 5 à f600 heeft plus huishuur, (geene vrije geneeskundige behandeling) of den resident op 1000 of 1250 gulden en vrije woning.... die allen op hunne beurt, bij soms zeer twijfelachtige verdiensten, vrij wat verder komen dan de wetenschappelijke, met dubbele diensten belaste geneesheer.... wiens toekomst afhangt van de kansen van een examen. Men kan het niet zonder bitteren weemoed aanzien, hoe meerderen van die praktisch gevormde militaire geneesheeren van de kweekschool, in carrière achter blijven bij andere officieren.... die onbezorgd hun

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hoogeren rang bereiken; en hoe velen, hoe bekwaam en verdienstelijk ook.... staan blijven waar zij staan, omdat zij den moed niet hebben zich aan een examen te wagen, waaraan zij welligt gevoelen niet te kunnen voldoen.

Zal men daarom het examen afschaffen? Geenszins. Ik zoude alleen wenschelijk en noodig oordeelen, dat hij, die er aan voldoet, er voordeelen van trekt; hij echter die het niet doet er geen nadeel van kon ondervinden, vooral omdat het voor de regering onverschillig is, of een candidaat aan de vereischten bij het examen voldoet of niet. Zij beschikt toch over zijne diensten. Onder gelijke omstandigheden en verhouding tegenover de regering, klimt ieder officier en ambtenaar, in bevordering en inkomen op: alleen *niet* de officier van gezondheid, die niet aan het examen voldoet.... Blijft echter voor hem niet de grondslag gelijk, waarop —althans in mindere rangen — die andere officier en ambtenaar vooruitgaan?

Het is mijne bedoeling niet, die toekomst of de vorming fundamenteel te bespreken. Dit zoude mij te ver voeren. Het zoude genoeg zijn te constateren dat beiden dringend verandering en verbetering eischen.... maar dusdoende zoude ik mij blootstellen aan het verwijt van afbreken zonder opbouwen. Het eerste is bijna zoo gemakkelijk, als aan een slecht gebouw niets te doen. Ik zal dus ter zake kortelijk, in enkele hoofdtrekken, mijne meening resumeeren. Ieder die beter weet, zal staat en maatschappij verpligten met het te zeggen.

De opleiding voor officier van gezondheid in het algemeen en in het bijzonder geschiede te Amsterdam, door toekenning van toelagen of beurzen, die voor te Amsterdam wonende jongelieden, geen bepaald lokaas kunnen zijn, dus *minder* moeten zijn dan voor hen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

die van elders komen. De opleiding behoeft niet op den *voorgrond militair* te zijn: dragen van uniform is overbodig.

Wat dit *militaire* of militaire vakken betreft, kunnen het militair hospitaal en het wachtschip dienstbaar worden gemaakt aan de opleiding, en het onderwijs in wat de candidaten voor Indie of de marine specieel behoeven —aan een officier van gezondheid van het Indisch leger en een van de marine worden opgedragen, of later daarin door plaatsing, gedurende een jaar na de benoeming, te Batavia en te Nieuwe Diep worden voorzien.

De candidaat, niet toegelaten voor zijn 17e en niet aangesteld voor zijn 23e jaar, heeft zes jaren voor zijne uitgebreide studiën voor zich, en als mensch voldoende zelfstandigheid en levenswijsheid, voor hem als geneesheer zoo noodig. Voor zijne benoeming tot officier van gezondheid zij hij arts.

De assimilatie aan militaire rangen, in Indie noodig, mag geen hinderpaal zijn, hem ruimer te honoreeren. Na zulk eene vorming, en voor de diensten, die men van hem zal vergen, heeft hij daarop volledige aanspraak, even als op een behoorlijk pensioen; beiden waarborgen zijne toekomst, en de krachtige verbinding aan zijne betrekking.

Zijn toekomst mag, tot binnen zekere grenzen, niet in de waagschaal gesteld worden, door het niet voldoen aan examina. Een examen toch heeft eene zeer relatieve beteekenis. Heeft het *niet doen* ooit geschaad aan de pligtsbetrachting, bekwaamheid en bruikbaarheid van een *civiel* geneesheer? Getuigt het *niet doen* dan *wel*, in dien zin, tegen den officier van gezondheid, of wordt hij tot mindere diensten geroepen? Heeft een ieder, op zekeren leeftijd, de geschiktheid er toe? Wél pleit het doen ten voordeele van wie het wel doen, maar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

het nalaten niet altijd ten nadeele van hen, die zich er niet gan onderwerpen. Bovendien staan ten dezen de kansen voor beiden niet gelijk. Isolering, expeditiën, enz. plaatsen iemand in ongunstige verhouding tegenover hem, die aan een groot hospitaal of onder leiding gesteld is.

De rangen van officier van gezondheid der 2e en 1e kl. worden op den voorgrond door het voldoen aan die examina verkregen. Een deel der vacatures, b. v. een derde, blijft voor hen, die bij gelijke bruikbaarheid geen examen wenschen te doen. Welligt kon dit tevens te gemoet komen aan de veelvuldige bezwaren, thans verbonden aan het geregeld doen afleggen van examen. Bij mindere moeijelijkheden zouden de beschikbare krachten grooter zijn.

De weg van examen voert bij preferentie tot den hoofdofficiersrang Zij, die geen examens hebben afgelegd, kunnen daarop geen aanspraak maken, maar, onder daartoe leidende omstandigheden bij *keuze* tot dien rang worden benoemd, altijd echter slechts in zekere numerieke verhouding. Zoo heeft de officier van gezondheid, de zekerheid voor zich van den kapiteinsrang, dat billijk is uit een oogpunt van geldelijk belang voor hem, en de grieven zal opheffen, dat anders ieder ander officier hem in rang verre vooruitstreeft.

Zijn deze inzigten aannemelijk — ik offer ze volgaarne voor betere op — dan moet de formatie der militair geneeskundige dienst in Indie worden uitgebreid, en in de eerste plaats het getal der officieren van gezondheid *eerste* klasse. Dit vormt het centrum.

Evenredig daaraan, kan welligt dat der 2e klasse worden ingekrompen, maar zal dat der hoofdofficieren moeten worden vermeerderd. Zou te groote vermeerdering aan bedenking onderhevig zijn, dan zoude men de oudste 1e klassen in hoogere graden van betaling kunnen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

verdeelen, zooals nu in Nederland geschiedt, en ook — als ik wel heb — met de oudste 2e klassen bij Zr. Ms. Marine.

Eene formatie in dien geest, in haar geheel georganiseerd, zoude het dringend gebrek, waarmede men sedert jaren kampt, onmogelijk maken. Het meerdere zou ons in Indie redden.... het betere, het hoofdbezwaar opheffen, om behoorlijk in het gebrek van hieruit te voorzien.

En welke waarborgen zou ik wenschen voor de regering, tegenover zoo vele dan noodige opofferingen? Slechts die, dat bij eventueelen afval de onkosten werden gerestitueerd en de benoemde zich verbond die ook te restitueren als hij binnen vijf jaren na zijne benoeming — vrijwillig of uit wangedrag — zijn ontslag nam of bekwam.

Zij zal op deze wijze gevaar kunnen loopen dat eenigen, zoodanig toegerust, zich in deciviele praktijk zullen begeven. De mogelijkheid daartoe en het feit van in regterlijken zin niet tot de dienst verpligt te kunnen worden, is een lastig wapen in handen van ontevredenen, bij vermeende achteruitzetting of min aangename plaatsing. De regering make aan dat alles een einde, door eenvoudig den op hare kosten en voor hare diensten opgeleiden officier van gezondheid in Indie, gedurende *de eerste tien jaren de vestiging als civiel geneesheer te verbieden.* Niemand zal haar de billijkheid van zulk een maatregel betwisten, die haar waarborgen zal, dat zeker niet velen, na dien tijd, zich zullen onttrekken aan een werkkring, waarin zij dan eene goede en voordeelige positie kunnen bezitten, — te meer, wanneer het duidelijker blijken zal dan tot nu toe het geval was, dat zijne diensten en verdiensten niet minder op prijs geschat, en evenzeer openlijk erkend worden als die van zijne Nederlandsche collega's, die, hoe verdienstelijk ook, niets verdienstelijker zijn, dan de Indische officieren van gezondheid, die aan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den Staat, in epidemieën en aan de wetenschap, op even eervolle wijze hunne krachten hebben gewijd, maar, wat de erkenning betreft, zeer ten achterstaan bij hunne Nederlandsche collega's.

Zoolang de *benoeming* van den officier van gezondheid, voor Indie bestemd, in Nederland geschiedt, is — ik zeide het boven — artikel 2 der nieuwe geneeskundige wet niet te ontduiken, daargelaten dat het zeer juist de voor hem noodige eischen bevat.

Vermeent men het te kunnen, of wil men het doen op de wijze door Dr. Fles aanbevolen, verdedigd en reeds feitelijk in praktijk gebragt, dan nog beweer ik, dat aan die eerste roeping der kweekschool *in* Indie even goed kan worden voldaan als hier.

Zoude men niet te Batavia eene instelling kunnen in het leven roepen, in verbinding met de reeds bestaande inrigtingen voor opleiding van inlandsche geneesheeren en vroedvrouwen om officieren van gezondheid te vormen? Zouden zij iets minder praktisch zijn, dan de aan deze kweekschool onder Dr. Fles geschikt verklaarden, met het voordeel dat zij veel zouden leeren voor hen als Indisch geneesheer zoo noodig, waarvan zij aan deze kweekschool niets leeren, terwijl zij bovendien voldoende gelegenheid zouden hebben zich als verloskundige, enz. naar behooren te bekwamen.

Zou dat denkbeeld zoo verwerpelijk zijn, ook met het oog op de talrijke klasse der Inlandsche kinderen, die hunkeren naar eene fatsoenlijke betrekking? die als geneesheer kleurling uit een politiek oogpunt op een zoo schuldeloos standpunt zouden staan, en die door dom vooroordeel voor intellektueele ontwikkeling minder vatbaar geacht worden, maar waarvan ik durf verzekeren, dat zij volkomen geschiktheid bezitten om officier van gezondheid te worden, die een geschoten wond en een beenbreuk naar eisch kan behandelen —

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

niet op eene responsie maar feitelijk — of om op eene expeditie meè te gaan, en in epidemiën hulp te verleenen.

Bij de *dressuur* van dokters djawa, zoude men de *dressuur* van officieren van gezondheid van Nederland kunnen overnemen, en voor het corps Indische officieren van gezondheid de gunstige gelegenheid openen, om, zelfs met inbegrip van welligt een honderdtal zieken, een kolonel, twee luitenants-kolonel, twee eerste klassen, een apotheker majoor en verdere officieren en apothekers van 2de en 3de klasse, werkzaam te doen zijn onder toelagen, zelfs personele toelagen, verloven, enz., voor al de bezwaren aan zulk een werkkring verbonden.

Zou zoo iets zelfs niet doelmatig zijn, om daar te laten voldoen aan eene *eerste* roeping, waarop hier eene kweekschool schipbreuk lijdt, daar waar geene Nederlandsche geneeskundige wet geldt, geen arts-examen noodig is voor de benoeming, beneden welks peil men hier toch een officier van gezondheid voor N. Indie zoo vér stelt...[1])

Kan die voor de Marine niet te Amsterdam of te Nieuwediep worden opgeleid, en, wat betreft den officier van gezondheid hier te lande «het relatief zoo klein «aantal zou op meer dan eene wijze te vinden zijn» (Dr. Fles pag. 6). Hoe treurig, dat men van Indie niet hetzelfde getuigen kan!

Maar, zoo men tot zulk eene instelling te Batavia besluiten kon, met al het aanlokkelijke voor mijn corps, zoude er eene schaduwzijde blijven van niet gering gewigt: namelijk de toekomst van den Indischen officier van gezondheid die geen *arts* is. Het Inlandsch kind zou daar niet onder lijden, maar wel hij, die naar het

---

[1]) *Scheiding van de opgedeyde civiele diensten* kan de zaak slechts gedeeltelijk verbeteren tegenover hoogere uitgaven voor de Regering.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

moederland terugkeert. De hoogleeraar Donders heeft daarop zeer juist gewezen, als hij zegt:

«Het stelsel zondigt ook tegen de belangen van den «officier van gezondheid van het Indische leger. De be- «voegdheid tot het uitoefenen der praktijk is voor hem «eene levensvraag. Zijn vaderland verlatende, in het «vooruitzicht na volbrachten diensttijd er een eervol «bestaan te kunnen vinden, is voor hem de gedachte «drukkend, in zekeren zin voor zijn leven verbonden «te zijn en vroeg of laat aldaar geen werkkring voor «zich geopend te zien. Onthoud hem die bevoegdheid «en gij vernietigt zijn vertrouwen op de toekomst.»

«Hoe fraai!» roept Dr. Fles uit, «maar hoeveel officie- «ren van gezondheid kent de heer Donders, die in Indie «zijn gepensioneerd, en daarna lust hebben behouden, «in het moederland praktiserend geneesheer te worden. «Ik niet een!»

Dr. Fles, zoo doorloopend ongelukkig in de keuze zijner wederleggingsmiddelen [1]), is het hier niet het minste. Hij ziet over het hoofd, en moest het toch weten, dat in vroeger jaren verreweg de meeste Indische officieren van gezondheid Duitschers waren. Zij keerden en keeren nog heden bij pensionering naar

---

[1]) Zoo zegt Dr. Fles, pag. 16, „wanneer men een bij staatsexamen bevorderden geneesheer naar Weltevreden zendt, worden onze troepen op Banda, Menado en Timor, *die van allen geneeskundigen bijstand verstoken zijn*, daar niet door gebaat." Dat de plaatsing te Weltevreden niet baat voor de behoeften van die eilanden behoefde geen betoog, maar dat de troepen op die eilanden *van allen geneeskundigen bijstand verstoken zijn*, is eene groote vergissing. Zij waren het sedert de laatste zestien jaren *nooit*. Slechts de onverwachte dood van een officier van gezondheid op een geïsoleerden post, en de aanvulling door een ander maakt het *mogelijk*, dat de troepen in buitengewone omstandigheden gedurende eenigen tijd van hulp verstoken zijn.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hun vaderland terug. In 1849 begon de levering van de kweekschool. In 1870 komen dus de eersten voor pensioen aan de beurt. Dán en daarna zullen alle gepensioneerden, met weinig uitzonderingen, Nederlanders zijn. Dan eerst komt de tijd voor hetgeen Prof. Donders bedoelt. Zoowel echter Prof. Donders als Dr. Fles zagen eene belangrijke zaak over het hoofd.

Is het eene levensvraag voor gepensioneerden, veel meer *kan* en *zal* het zulks zijn voor hen, die, volgens den wensch van Dr. Fles, gezonden worden om «*op expeditiën mee te gaan, bij epidemiën dag en nacht onder eene tropische hitte te werken en te helpen*» (Dr. Fles pag. 6), en daarbij meer dan gevaar ja bijna de zekerheid hebben, door eene spoedig diep geschokte gezondheid naar het moederland te moeten terugkeeren en er te *blijven*, gedoemd tot eene werkeloosheid, die, hoe verwerpelijk reeds op zich zelve, een ware doodsteek wordt tegenover een karig pensioen, dat hoogstens voor fatsoenlijke armoede behoedt... en aan de andere zijde eischen, waarvoor het hem dan, ziek naar ligchaam en geest, aan de noodige veerkracht zal ontbreken, om er aan te voldoen. En dat alles waarom?

Omdat Dr. Fles dat goed vond en daartoe de hand leende, en die Indische officier van gezondheid zijne opleiding genoot aan de kweekschool voor militaire geneeskundigen te Utrecht !

Ik heb het mijn pligt geacht, in de hier vlugtig ter neder gestelde regelen, mijn gevoelen te uiten over de vorming en toekomst van den officier van gezondheid in het Nederlandsch Indische leger.

Dr. Fles, wiens meening en handelingen mij vooral tot leiddraad strekten, zal wel de verzekering aannemen, dat mijn corps op zijne belangstelling prijs stelt, maar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

deze blijkt, naar mijn gevoelen, volstrekt niet uit hetgeen hij voor het behoud der kweekschool schreef.

Ik acht zijne inzigten ongegrond, onhoudbaar en slechts geschikt om krachtig mede te werken tot de opheffing van eene inrigting, die haren tijd heeft gehad en tot de geschiedenis kan behooren. Schreef Dr. Fles die inzigten openlijk neder, niet minder openlijk verzet ik er mij tegen op de meest ernstige wijze, zoowel uit achting voor mijn corps, als uit de waarachtige overtuiging, dat de belangen der maatschappij en van den staat op *betere* wijze dan volgens zijne inzigten moeten worden gediend. Waar Dr. Fles een toestand openlijk brandmerkt en toch de hand leent, om dien te handhaven, moge hij al niet vreezen dat men zijne drijfveeren verdacht zal maken, hij kan niet ontgaan dat men ze raadselachtig noeme!

Heeft de Regering, in strijd met haar belang, tot nu toe welligt een gewillig oor voor de inzigten van Dr. Fles, ik vlei mij met de overtuiging, dat zij na deze toelichting er van terug zal komen voor altijd.

Bij iedere poging tot verbetering in den zoo treurigen toestand, stelle men verplaatsing en uitbreiding ter zijde. Het middel beantwoorde aan de kwaal: de kweekschool voor militaire geneeskundigen worde opgeheven: haar tijd is voorbij.

Ik heb reeds boven bekend, dat *l'art de grouper les chiffres* mijn zwak niet is: allerminst is het dat, als ik voor onvoldoende gegevens sta. Toch moet het onderwerpelijk vraagstuk ook uit dàt oogpunt worden beschouwd: het belang van den staat eischt het, want *geld kost* de zaak, *allhans voor het oogenblik*.

Leest men in een Indisch ziekenrapport dat b. v. van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

een ras 100°/₀ bezweken van de behandelden, en 50°/₀ van de geheele sterkte, dan denkt men aan uitsterving. Weet men echter, dat die berekening betreft *twee* Afrikanen in een garnizoen, waarvan *een*, de eenigst behandelde, bezweek, dan verandert de percentsgewijze verhouding daar niets door, maar toch krijgt de zaak een geheel ander aanzien.

Men zou vreezen op iets dergelijks te stuiten, als de hoogleeraar Donders beweert «de kweekschool kost *f*44,000, later wellicht *f*60,000!» en Dr. Fles verklaart: «zij kost *f*9 à 10,000.»

Het zal wel aan mij liggen, dat ik die laatste berekening een raadsel noem.

Zoo zegt Dr. Fles op één en dezelfde bladzijde: «*hoeveel wordt dus bij de tegenwoordige inrigting* MEER *geëischt? f*9 *à* 10,000 *'s jaars.*» En weinige regelen later: «*Geen* 60,000, *maar f* 9 *à* 10,000 KOST *de kweekschool jaarlijks den lande.*»

In geen geval had Dr. Fles het regt de somma van *f* 60,000 te stellen tegenover zijne berekening; Prof. Donders stelt de kosten op *f*44,000, en slechts op *f*60,000, met inbegrip van onkosten voor kraamzalen, iets wat Dr. Fles zelf eene *veronderstelling* noemt.

Niemand kan uit de woorden van Dr. Fles iets anders lezen, dan er staat —maar toch moet men hier vragen: wat hij bedoelt?

Worden die *f* 9 à 10,000 *meer geëischt* — gelijk hij eerst zegt — *bij de tegenwoordige inrigting*, dan bewijst hij niets tegenover Prof. Donders, die *de* kosten in het algemeen op *f*44,000 stelt; *kost jaarlijks*, gelijk hij verder zegt, *de kweekschool geen f* 60,000 (*lees* 44,000) *maar slechts f*9 *à* 10,000, dan had hij regt, voor zulk eene wederlegging een open oor bij de vertegenwoordiging te vragen. Maar mag ik dan op mijne beurt met alle bescheidenheid vragen, of ook de jaarlijksche toelagen aan de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

kweekelingen ten koste komen van het land? Nu tel ik (volgens het naamboekje van 1868):

51	kweekelingen	voor	O. Indie	à	600	per jaar	= ƒ30,600
2	«	«	W. «	à	600	« «	= 1,200
17	«	«	Marine	à	400	« «	= 6,800
6	«	«	Landmagt	à	300	« «	= 1,800
16	«	«	«	à	200	« «	= 3,200
			totaal generaal.	.	.		ƒ43,600

Welke zijn nu de onkosten — beter kosten — voor de gebouwen, hulpmiddelen van onderwijs, enz.?

(Kleinigheden, als vrije geneeskundige behandeling, die ik ook te Amsterdam zou willen toekennen, kunnen buiten beschouwing blijven.)

Aan wiens zijde komt, zoo rekenende, het regt, aan de zijne of aan die van Prof. Donders? Zoo trekt Dr. Fles van de, door dezen laatsten gestelde som, al dadelijk af het bedrag van traktementen der leeraren ad ƒ24,300. Is dit wel *geheel* juist? Welk is de positie van die leeraren tegenover hun corps? Zie ik onjuist, door die te noemen relatief boven de overigens benoodigde sterkte, dus relatief *boven* de formatie? Kan men *neen* zeggen, *omdat* die leeraren met uitzondering van één, *als onderdeel van hun leeraarsambt*, een getal zieken behandelen, dat, als ik wel ingelicht ben, gemiddeld slechts *negentig* bedraagt?

Hunne positie tot hun corps is in mijn oog eene zeer eigenaardige. Een officier van een ander wapen, tot een bijzonderen bimen zijn vak liggenden werkkring geroepen, voert men «voor memorie», maar vroeg of laat keert hij tot zijn eigenlijke taak terug.

Die bijzondere werkkring is dus van geen invloed op de formatie van zijn corps.

Met de leeraren aan de kweekschool heeft iets geheel anders plaats. Hun bijzondere werkkring treedt geheel in de plaats van hunne eigenlijke taak, die nu

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

door anderen moet worden vervuld, en moet dus *wel* van invloed zijn op de formatie van hun corps. Dus regtstreeks tot het corps blijvende behooren, moet dit om hunnentwil grooter zijn dan overigens de dienst zoude vereischen. Buiten hen wordt in die dienst voorzien. Zij staan in zeker opzigt buiten die dienst, relatief *boven* de formatie.

Zoolang de kweekschool dus blijft bestaan, genieten zij wel hun traktement als officieren van gezondheid tot de formatie behoorende: maar juist beschouwd, ter wille van die kweekschool in de formatie opgenomen, kan deze in de toekomst met hun getal worden *verminderd*, en zal de som van *f* 24,300 besparing van kosten zijn. Voor dit oogenblik echter moet dat bedrag buiten beschouwing blijven, d. i. niet in de eigenlijke kosten der kweekschool opgenomen worden, want bij hare opheffing blijven de leeraren buiten spel. Treden zij als leeraren af, zij zijn en blijven officieren van gezondheid, wien men nieuwe werkkringen zoude moeten openen. Wil men mijne bewering onjuist noemen, omdat die leeraren de zieken in het rijks-hospitaal behandelen, dan zeg ik nogmaals, dit is meer, en op den voorgrond, een onderdeel van hun leeraarsambt, of kan men zeggen dat zij daarvoor *noodig* zijn? Dan spreek ik ook dat tegen: zou daarin toch niet onmiddellijk en zonder het minste bezwaar, kunnen worden voorzien door de officieren van gezondheid van het garnizoen, die, met een hoofd-officier aan het hoofd, het bijna ongelooflijk cijfer van *acht* tellen — als ik mij althans niet vergis.... bij een gemiddeld ziekencijfer van *zestig*, hoogstens *tachtig!*

Met *minder dan de helft dezer sterkte aan personeel*, is de dienst verrigt in het groot militair hospitaal te Soerabaya, met 4 à 500 zieken, onder opmerking dat de dirigérende officier van gezondheid aldaar tevens chef is van de civiele en militaire geneeskundige dienst in de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

geheele 3de militaire afdeeling. Ik geloof, dat men te Batavja tevreden zoude zijn als men altijd een gelijk cijfer, als hier bij het garnizoen aanwezig is, zoude kunnen aanwijzen, voor de diensten in het hospitaal, welks ziekencijfer, somwijlen belangrijk boven 500 stijgt.

Voor de dienst te Makasser, hospitaal met 100 zieken, garnizoen van 350 koppen, bannelingshospitaal met 20 à 30 zieken, publieke vrouwen, gevangenen, behoeftigen, vrije behandeling van ambtenaren tot 150 gulden traktement, en van den officier van justitie, officieren met hunne gezinnen en inwonenden, een belangrijk Europeesch personeel, enz., die dienst, daar omvattende de uitoefening der geneeskunst in haren geheelen omvang... wordt verrigt door een officier van gezondheid 1ste en een der 3de klasse, zijnde de eerste tevens chef van de civiel en militair geneeskundige dienst van Celebes (afdeeling Makasser)!

Door een even sterk personeel als te Makasser wordt te Banda alle diensten verrigt, waaronder een bannélinghospitaal met gemiddeld 300 zieken! Bij de zoo groote garnizoenen van Batavia, Samarang en Soerabaya staat aan het hoofd der garnizoensdienst een officier van gezondheid *eerste* klasse. Evenzoo aan het hoofd van omvangrijke hospitalen te Willem I, Tjilatjap, enz.

Ik vraag nu niet, waarom men ook niet in Indie hoofdofficieren der geneeskundige dienst vindt bij de garnizoenen, zooals hier te Utrecht, waar de omvang der werkzaamheden geen vierde deel bedraagt van die te Batavia of Soerabaya.... waar — voege ik er dit bij — een 1ste klasse aan het hoofd staat, *als men er een heeft*, anders een der tweede klasse.... ik hef geene klaagliederen aan over een toestand, die in het licht stelt hoe de diensten van den Indischen officier van gezondheid, ongehoord onevenredig zijn, tegenover die van zijn collega bij de landmagt hier te lande:.... Ik

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

weet wel, hoe het wondercijfer te Utrecht het gevolg is, van indeeling bij de korpsen. Maar het is een feit, dat minstens getuigt voor buitengewonen overvloed van stof .... om zulk een feit mogelijk te maken, en dat des te scherper doet uitkomen, hoe die geneesheeren van het garnizoen, zeer gemakkelijk, de zieken in het rijks-hospitaal zouden kunnen behandelen; wat meer zegt, ik heb de overtuiging, dat zoo iets hun welkom en nuttig zoude zijn.

In de toekomst dus, als de kweekschool niet meer bestaat en ook geene leeraren bekostigd behoeven te worden, wint de staat ƒ 24.300. Ik weet niet of hieronder begrepen zijn de toelagen. Personele toelagen acht ik onaantastbaar. Voor dit oogenblik laten wij dat alles ter zijde en zien uit de toelagen aan de kweekelingen, dat de opleiding, alleen wat dezen betreft, den lande te staan komt op ƒ 43.600; nemen wij voor gebouwen en hulpmiddelen van onderwijs ƒ 15.000 en stellen wij als ronde som ƒ 60000,—of men haar te hoog of te laag acht, mij om het even. Ik heb reeds boven duidelijk doen blijken, dat ik de zaak te hoog acht om haar eene geldkwestie te maken. Maar juist voor deze zaak heb ik daarvoor nog mijne bijzondere redenen.

Ik heb gezegd, dat de zaak *geld kost*, althans voor het oogenblik. Ik noem *de* zaak zoowel de *opleiding* als de *toekomst* van den Indischen officier van gezondheid. Beiden te zamen en toch ieder op zich zelf vormen het gewigt van het vraagstuk: en ik herhaal dat men door de *opleiding* nimmer het beoogde doel zal bereiken, zoolang men de *toekomst* niet verbetert.

Dr. Fles — en ik zeg hem er dank voor — heeft niet onduidelijk doen uitkomen, dat ook hij van oordeel is, dat die toekomst verbetering vereischt. Zoo zegt hij:

«*Verbeter de positie van den officier van gezondheid in*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Indië, geef hem als aan de ingenieurs ƒ 3000.» Het kan niet anders of hij bedoelt die der 3de klasse.

«*Als de regering besluiten kon tot eene dergelijke grondige verbetering over te gaan, en tegelijkertijd de positie te verbeteren der officieren van gezondheid der land- en zeemacht, dan zou er eene belangrijke verandering in de opleiding der militaire artsen kunnen plaats hebben.*

Ik betreur het dat in zijn overigens goed voorstel eene *r* te veel staat, en het woord dergelijk niet *degelijk* is, alsmede dat hij zich alleen bepaalt tot den officier van gezondheid der 3de klasse. Ik wil met eenige wijziging zijne woorden tot de mijne maken, en veel verder gaan.

Als de regering besluiten kon, tot eene degelijke, grondige verbetering over te gaan DOOR *de positie van den officier van gezondheid in N. Indie, ook van dien der Land- en Zeemagt, naar behooren te verbeteren, gelijk geschieden moet.... dan is het te voorzien, dat alle opleiding van militaire geneesheeren, voor rekening van den lande geheel* OVERBODIG *zal worden.*

DOE *het dubbel vraagstuk van opleiding en toekomst in elkander opgaan: verbeter die toekomst zoodanig, dat zij uitlokt.... Breng, zoo spoedig mogelijk, de kosten, aan die opleiding verbonden, die toch niet in de behoeften voorziet.... op het budget van die toekomst over: breid de formatie uit, honoreer uwe militaire geneesheeren in Indie, naar verdienste, d. i. veel beter .... dan ligt het vraagstuk, dat zoovele moeijelijkheden oplevert, wellig vaster in uwe hand dan nu....*

Maak die toekomst, die positie zoodanig, dat zij begeerd worde en gezocht...., en gij hebt het vooruitzigt, ja! de zekerheid, met alle opleidingen welke ook, niets meer te maken te hebben, doordien er geen artsen, zelfs gegradueerden zullen ontbreken, om zich aan u en uwe diensten te verbinden, zoodra het even eervol als voordeelig is,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

officier van gezondheid van het N. I. leger te wezen!

Is opleiding van ambtenaren voor regterlijke magt, binnenlandsch bestuur, geestelijken, enz. ook uwe zaak NIET.... *Zonder ooit voor* GEBREK *te vreezen te hebben, omdat hunne toekomst goed is: overtreft deze ver die van den officier van gezondheid..... deze staat toch bij die ambtenaren, in bekwaamheden, gewigt van werkkring, en aanspraken op behoorlijke belooning zijner diensten, niet achter.*

Waarom zoudt gij de toekomst van den militairen geneesheer dan *niet* verbeteren? IN DIE TOEKOMST LIGT ALLES WAT GIJ VOOR UW DOEL BEHOEFT.

UTRECHT,
12 Augustus 1868. E. W. A. LUDEKING.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NASCHRIFT.

Mijne berekening op pag. 54 was overbodig.

Onder het afdrukken kreeg ik inzage van eene brochure: «*de kweekschool voor militaire geneeskundigen verdedigd*». Ook zij is gerigt tegen het betoog van den hoogleeraar Donders.

Ik hoop niet te veel te zeggen, als ik deze weder-legging eene bijzaak noem, tegenover het essentieele der zaak, zooals ik haar beschouw. Zij verandert niets aan wat ik gezegd heb. De berekening der onkosten is daarin echter met vereischte naauwkeurigheid geschied. Het bedrag is ƒ 69,900. Daarbij gevoegd de traktementen der officieren van gezondheid en apothekers dienstdoende bij de school en de ƒ 5000 voor aanschaffing van instrumenten, praeparaten, te zamen ad ƒ 29,300, die in de toekomst onnoodig zullen worden, dan krijgen wij voor den eersten tijd een ƒ 70,000 gulden, later bijna 100,000 gulden, die de regering na de opheffing der kweekschool al dadelijk tot hare beschikking heeft; waarvan een groot deel voor beurzen of toelagen, of. als zij de opleiding van den Indischen officier van gezondheid in zijne toekomst wil doen opgaan, voor de zoo hoog noodige verbetering zijner positie, kan worden besteed.

Tegen een punt dezer brochure kom ik op, namelijk

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dat de Staat in den titel van arts meer waarborg van bekwaamheid zou verlangen en zien, dan in den doctorstitel, pag. 17.

Dit kon de bedoeling niet zijn, maar wel deze: men verlangt voor de geneesheeren een algemeenen, gelijken grondslag van bekwaamheden, die blijken zal op een artsexamen. *Hoe* die bekwaamheid verkregen is of wordt gaat den Staat niet aan; het is hem onverschillig of de aspirant arts gedoctoreerd of officier van gezondheid is. Dus geen meerdere waarborg is de bedoeling, maar wel die wet te doen vallen binnen het bereik van meerderen, en de positie in die van velen, welke b.v. om geldelijke redenen geen akademie kunnen bezoeken.

Dat die wet ook gegradueerden niet uitzondert, is eenigzins onbillijk, maar dit geschiedde zeker in de volle overtuiging dat voor hen zulk een examen geen bezwaar kan zijn.

Op het congres te Frankfort hoorde ik deze wet openlijk prijzen, en met aandrang onder de aandacht van andere regeringen brengen. Zij getuigt in ieder geval van ernstig streven zich zooveel mogelijk voor de bekwaamheid der Nederlandsche geneesheeren te waarborgen. Het zou laakbaar zijn die waarborgen niet te verlangen in een Indisch officier van gezondheid: men mag het niet nalaten. Gaat men dus voort hem op te leiden, die opleiding moet eene geheele andere zijn. Of anders voldoe hij aan het artsexamen, evenmin als een ander gebonden aan eenige wijze *waarop* hij zijne bekwaamheden verkreeg.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA